

บทที่ 3

กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

3.1 กระบวนการสืบค้นหาข้อเท็จจริงด้วยระบบการไต่สวน

ในการสืบค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลมี 2 ระบบ คือ¹

3.1.1 ระบบกล่าวหา เป็นระบบค้นหาความจริงตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี หรือระบบ Common Law จะมีคู่ความ คือ พนักงานอัยการเป็น โจทก์หรือผู้เสียหายเป็น โจทก์ฝ่ายหนึ่งกับจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง คต่อสู้คดีกัน โดยจำเลยและผู้เสียหายอาจจะมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือในการกล่าวหาหรือแก้ต่างโดยยืนอยู่บนพื้นฐานของกติกาเท่าเทียมกัน ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลาง ควบคุมคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ซึ่งโจทก์มีหน้าที่ภาระต้องหาพยานหลักฐานมานำพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้อง แต่ถ้าการพิสูจน์ของโจทก์เป็นที่สงสัยของศาล ศาลจะยกผลประโยชน์ให้จำเลย คือยกฟ้อง ระบบกล่าวหาศาลจะพิจารณาพิพากษาเฉพาะพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนความของศาลเท่านั้น ข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่ไม่ปรากฏในสำนวน ศาลจะไม่รับฟัง

3.1.2 ระบบไต่สวน เป็นระบบค้นหาความจริงในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือ Civil Law เป็นระบบที่ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงด้วยตัวของศาลเองได้ ต่างกับระบบกล่าวหาที่ศาลไม่สามารถลงไปสืบค้นหาข้อเท็จจริงได้ ส่วน โจทก์จำเลยเป็นเพียงมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลหาความจริง และศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานเอง ถ้าโจทก์จำเลยจะซักถามพยาน จะต้องถามผ่านศาล โดยศาลจะเป็นผู้ถามพยานแทน ศาลมีอำนาจเต็มที่ที่จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวง แม้จะฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความไปบ้างก็ตาม ซึ่งเป็นระบบกระบวนการพิจารณาพยานเอกสารเป็นสำคัญ ดังนั้น สาระสำคัญของระบบไต่สวนมี 3 ประการ คือ

3.1.2.1 การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาล

3.1.2.2 คู่ความมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของศาล

3.1.2.3 ข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การพิพากษาของศาลไม่จำกัด แต่เฉพาะที่เสนอโดยคู่ความในคดีเท่านั้น

¹ประพันธ์ ทรัพย์แสง, “การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ”, (งานวิจัยส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548).

ซึ่งในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้ใช้ระบบการไต่สวนในการสืบค้นหาความจริงเช่นกัน

3.2 ความหมายของคำว่า “การไต่สวนข้อเท็จจริง”

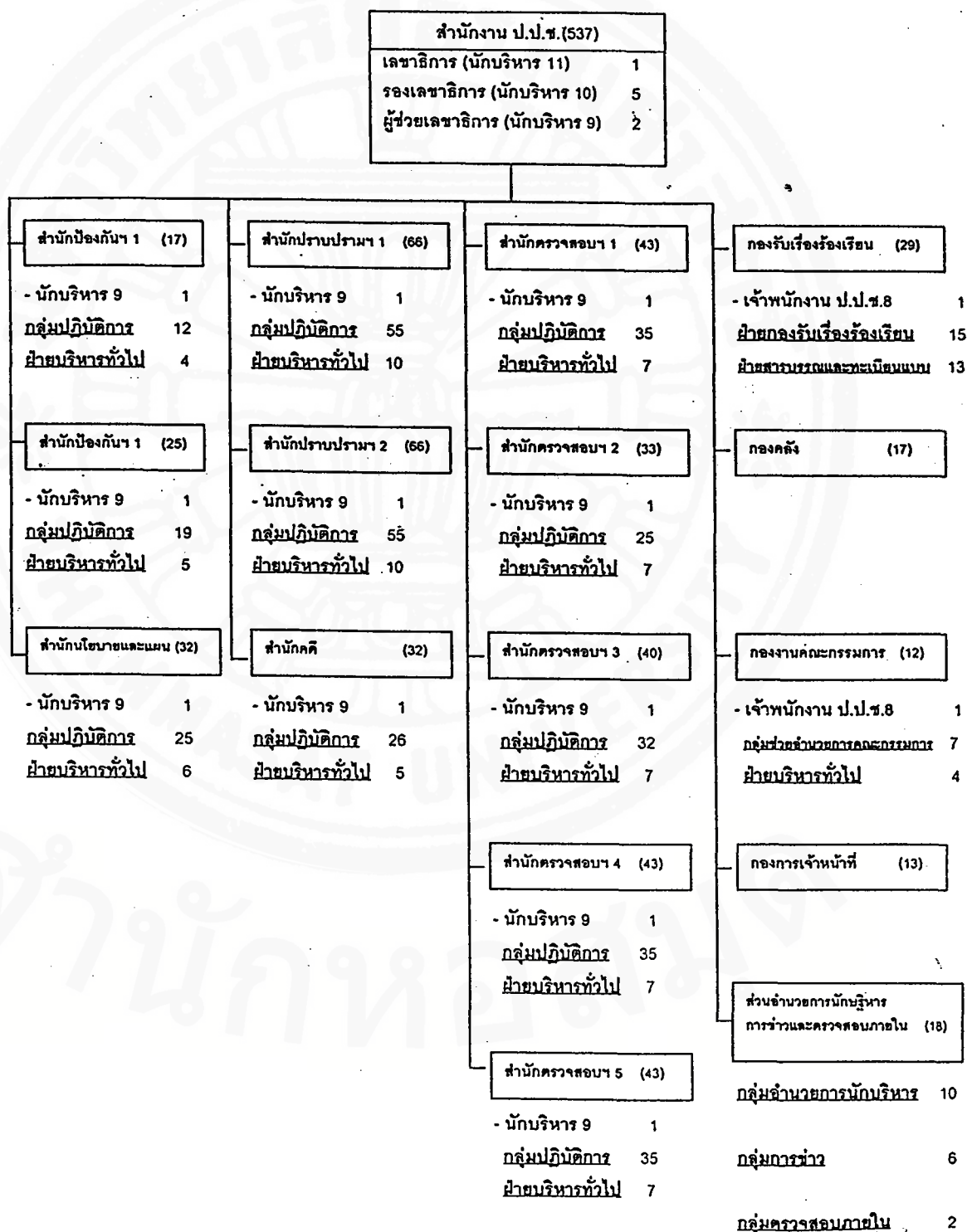
ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการไต่สวน พ.ศ. 2547 ข้อ 4 วรรคสี่ ให้นิยามคำว่า “ไต่สวนข้อเท็จจริง” หมายความว่า การแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและมูลความผิด หรือเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความร้ายแรงผิดปกติ”

3.3 อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านไต่สวนข้อเท็จจริง

สำนักงาน ป.ป.ช. ได้จัดโครงสร้างและอัตรากำลังและอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานดังนี้²

²สำนักงาน ป.ป.ช., โครงสร้างและอัตรากำลัง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2543-2546.

3.3.1 กรอบอัตรากำลังข้าราชการ

จากแผนผังของโครงสร้างและอัตรากำลังจะพบว่า มีอัตรากำลังทั้งหมด 537 คน แบ่งส่วนราชการออกเป็น 11 สำนัก 4 กอง และ 1 ส่วน ดังนี้

1. สำนักป้องกันการทุจริต 1	มีอัตราบุคลากร	17	คน
2. สำนักป้องกันการทุจริต 2	-----"	25	"
3. สำนักปราบปรามการทุจริต 1	-----"	66	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 55 คน			
4. สำนักปราบปรามการทุจริต 2	-----"	66	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 55 คน			
5. สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 1	-----"	43	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 36 คน			
6. สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 2	-----"	33	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วน จำนวน 25 คน			
7. สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 3	-----"	40	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วน 32 คน			
8. สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 4	-----"	43	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 35 คน			
9. สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 5	-----"	43	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 35 คน			
10. สำนักคดี	-----"	32	"
มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ส่วนจำนวน 26 คน			
11. สำนักนโยบายและแผน	-----"	32	"
12. กองรับเรื่องร้องเรียน	-----"	29	"
13. กองการเจ้าหน้าที่	-----"	13	"
14. กองคลัง	-----"	17	"
15. กองงานคณะกรรมการ	-----"	12	"
16. ส่วนอำนวยการนักบริหารการข่าว	-----"	18	"
และตรวจสอบภายใน			

3.3.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานไต่สวนข้อเท็จจริง

สำนักงาน ป.ป.ช.ได้กำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีเรื่องร้องเรียนกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้แบ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการไต่สวนข้อเท็จจริงออกเป็น 2 ประเภท

3.3.2.1 หน่วยงานด้านปราบปรามการทุจริต

มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ 2 กลุ่ม คือ

(1) สำนักปราบปรามการทุจริต 1 และ 2 มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานไต่สวนข้อเท็จจริงเหมือนกัน เพียงแต่แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบต่อหน่วยงานของรัฐแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ต่างกัน โดยมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1) เสนอแนะเพื่อพัฒนาระบบ รูปแบบและวิธีการไต่สวน และวินิจฉัย ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2) สนับสนุนงานไต่สวนและวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะอนุกรรมการไต่สวน ตามที่ได้รับมอบหมาย

3) ดำเนินการเกี่ยวกับการไต่สวน และวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งและมอบหมายในด้านสังคม ด้านบริหารและการปกครอง

4) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(2) สำนักคดี มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1) ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2) เสนอวุฒิสภาลดถอนผู้ดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายกำหนดออกจากตำแหน่ง

3) ดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

4) ส่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพ้นจากตำแหน่ง และสั่งให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพ้นจากตำแหน่ง

- 5) ดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และบุคคลที่ไม่มีกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับวินัย
- 6) ยึด อาชัศทรัพย์สิน เพิกถอน การโอนทรัพย์สินที่มีการ โอนโดยมิชอบ และเพิกถอนสิทธิต่างๆ
- 7) ดำเนินการบังคับคดี
- 8) ดำเนินการตามบทกำหนดโทษ
- 9) ติดตามผลการดำเนินคดี
- 10) ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการบังคับคดี
- 11) ดำเนินการเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ
- 12) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนร่วม
- 13) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการจัดการหุ้นของรัฐมนตรี
- 14) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.3.2.2 หน่วยงานด้านตรวจสอบทรัพย์สิน

มีหน่วยงานปฏิบัติการรับผิดชอบ 5 หน่วยงาน คือ สำนักตรวจสอบทรัพย์สิน 1 ถึง 5 ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ได้สวนข้อเท็จจริงที่เหมือนกัน เพียงแต่แบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานต่อหน่วยงานของรัฐที่ต่างกัน โดยทั้ง 5 สำนักตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) เสนอแนะเพื่อพัฒนารูปแบบระบบ วิธีการได้สวนและวินิจัย การตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริง รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สิน
- 2) สนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการได้สวนตามที่ได้รับมอบหมาย
- 3) ดำเนินการเกี่ยวกับการได้สวนและวินิจัย เมื่อมีการร้องขอให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง เมื่อมีพฤติการณ์ว่าร่ำรวยผิดปกติ หรือสื่อว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือสื่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสื่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งที่ในการยุติธรรมหรือสื่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

- 4) ดำเนินการเกี่ยวกับการไต่สวนและวินิจฉัยหรือดำเนินคดีอาญา เมื่อมีผู้เสียหายกล่าวหา นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและข้าราชการเมืองอื่น ว่าร้ายวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น
- 5) ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง และความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สิน รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สิน
- 6) ดำเนินการเกี่ยวกับการไต่สวนและวินิจฉัย เมื่อมีการกล่าวหา หรือมีพฤติการณ์ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวยผิดปกติ
- 7) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดไว้ในกฎหมายหลักๆ จำนวน 2 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ได้บัญญัติไว้เฉพาะหมวด 10 ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตั้งแต่ส่วนที่ 1 ว่าด้วยการแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินตั้งแต่มาตรา 291 ถึง 296 ส่วนที่ 2 ว่าด้วยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตั้งแต่มาตรา 297 ถึง มาตรา 302 ส่วนที่ 3 ว่าด้วยการถอดถอนออกจากตำแหน่งตั้งแต่มาตรา 303 ถึง มาตรา 307 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่มาตรา 308 ถึง มาตรา 311 ถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทใหญ่ ที่กำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.ว่าอย่างไรบ้าง ส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายลูก ที่นำเอากรอบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2540 มากำหนดรายละเอียดของหลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เช่น กรณีการตรวจสอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน มีวิธีการและขั้นตอนในการตรวจสอบอย่างไร เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทใด ตำแหน่งใดที่อยู่ในข่ายที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือกรณีการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีวิธีการและขั้นตอนอย่างไร อัยการสูงสุดจะฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลยุติธรรมหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกรณีถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประเภทใดตำแหน่งใด จึงจะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง มีขั้นตอนและวิธีการถอดถอนดำเนินการอย่างไร ข้อกล่าวหาใดจึงเป็นข้อกล่าวหาที่จะถอดถอนจากตำแหน่งได้ หรือกรณีการขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน มีวิธีการและขั้นตอนอย่างไร แม้ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จะถูกคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้ทำการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรและยกเลิกการบังคับใช้รัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ก็ตาม แต่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขก็ยังคงให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตพ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ต่อไป ตามประเทศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุขฉบับที่ 19 ลงวันที่ 22 กันยายน 2549 ดังนั้น อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังคงอยู่เช่นเดิม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการและปราบปรามการทุจริตพ.ศ.2542 แบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

3.4.1 อำนาจหน้าที่ในการบริหารงานทั่วไป ได้แก่

1. ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช.³
2. วางระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเดินทางและค่าตอบแทนของพยาน และเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเรื่องอื่นใด เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนี้⁴
3. วางระเบียบเกี่ยวกับการจ่ายสินบนตามมาตรา 30⁵
4. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช.⁶
5. ออกระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน⁷

³มาตรา 19 วรรคแรก (11) แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁴มาตรา 25 วรรคแรก (4) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁵มาตรา 25 วรรคแรก (5) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁶มาตรา 45 วรรคแรก แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁷มาตรา 45 วรรคสาม แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

6. ออกระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไป การบริหารบุคคล การงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน และการดำเนินการอื่นของสำนักงาน ป.ป.ช.⁸

3.4.2 อำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรการทั่วไปในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

1. กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐและการเปิดเผยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี⁹
2. รายงานผลการตรวจสอบและผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อนายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาทุกปี และนำรายงานนั้นพิมพ์เผยแพร่ต่อไป¹⁰
3. เสนอ มาตรการ ความเห็น หรือข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล หรือคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อให้มีการปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนงาน โครงการส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม¹¹
4. ดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริต และเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งดำเนินการให้ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต¹²
5. ประกาศกำหนดแบบบัญชีแสดงรายการบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน¹³
6. ประกาศกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเพิ่มเติมจากมาตรา 39¹⁴

⁸มาตรา 107 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁹มาตรา 19 วรรคแรก (6) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

¹⁰มาตรา 19 วรรค (7) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹¹มาตรา 19 วรรคแรก (8) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

¹²มาตรา 19 วรรคแรก (10) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹³มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹⁴มาตรา 40 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

7. มีอำนาจหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตำแหน่งอื่นๆ นอกจากมาตรา 39 และ มาตรา 40 ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด¹⁵

3.4.3 อำนาจหน้าที่เฉพาะในเรื่องการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

1. ได้สวนข้อเท็จจริงและสรุปจำนวน พร้อมทั้งทำความเข้าใจเห็นเสนอต่อวุฒิสภาตาม หมวด 5 ว่าด้วยการถอดถอนจากตำแหน่ง¹⁶
2. ได้สวนข้อเท็จจริงและสรุปจำนวน พร้อมทั้งทำความเข้าใจ เพื่อส่งไปยังอัยการสูงสุด เพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามหมวด 6 ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 308 ของรัฐธรรมนูญ¹⁷
3. ได้สวนและวินิจฉัยว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญผิดกติ กระทบความผิดทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม¹⁸
4. ตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามหมวด 3 ว่าด้วยการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน¹⁹
5. ดำเนินการส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษา ให้ยกเลิกหรือเพิกถอนสิทธิหรือเอกสารสิทธิ์ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้อนุมัติหรืออนุญาตให้สิทธิประโยชน์หรือออกเอกสารสิทธิแก่บุคคลใดไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการ²⁰

¹⁵มาตรา 42 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹⁶มาตรา 19 วรรคแรก (1) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹⁷มาตรา 19 วรรคแรก (2) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

¹⁸มาตรา 19 วรรคแรก (3) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

¹⁹มาตรา 19 วรรคแรก (4) แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

²⁰มาตรา 19 วรรคแรก (9) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

6. แต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย²¹
7. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการได้สวนข้อเท็จจริง²²
8. ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใดๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกหรือในระหว่างที่มีการประกอบกิจการเพื่อตรวจสอบ ค้น ชี้ด หรืออายัด เอกสาร ทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้อสวนข้อเท็จจริง และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าวให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ²³
9. มีหนังสือขอให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานเอกชนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การได้สวนข้อเท็จจริง หรือการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁴
10. แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ²⁵
11. ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อให้มีการจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งระหว่างการได้สวนข้อเท็จจริงปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาเป็นมูล เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการต่อไป²⁶
12. มีอำนาจออกคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราวในกรณีตรวจพบว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีพฤติกรรมที่น่าเชื่อว่าจะมีการ โอน ยักย้าย แปรสภาพ หรือซุกซ่อนทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ²⁷

²¹ มาตรา 19 วรรคแรก (12) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²² มาตรา 25 (1) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²³ มาตรา 25 (2) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²⁴ มาตรา 25 (3) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²⁵ มาตรา 26 (1) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 P.26.

²⁶ มาตรา 26 (2) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²⁷ มาตรา 78 วรรคแรก แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

13. ฟ้องคดีแพ่งต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งถูกชี้มูลความผิดว่าร่ำรวยผิดปกติ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งว่าทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน (กรณีผู้แทนอัยการสูงสุดและผู้แทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สามารถหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้)²⁸

14. ฟ้องคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งถูกชี้มูลความผิดทางอาญา (กรณีผู้แทนของอัยการสูงสุดและผู้แทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สามารถหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้)²⁹

15. ฟ้องผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดว่า กระทำผิดอาญาหรือร่ำรวยผิดปกติแล้วแต่กรณี ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ลงโทษทางอาญาหรือขอให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน (ในกรณีที่คณะทำงานพิจารณาพยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์ ที่มีผู้แทนของอัยการสูงสุดและผู้แทนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จำนวนฝ่ายละเท่าๆ กัน ไม่สามารถหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้)³⁰

3.4.4 อำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

นอกจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 แล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นด้วย ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542 ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ดังนี้

1. แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

²⁸ มาตรา 80 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

²⁹ มาตรา 97 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

³⁰ มาตรา 11 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542.

2. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานเกี่ยวข้องกับบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน

3. ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใดๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกอบกิจการเพื่อตรวจสอบ ค้น ชี้ค หรืออายัด เอกสาร ทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใด ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวนข้อเท็จจริง และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าวให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ

4. ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมาย เพื่อให้มีการจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงปรากฏว่า เป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มูล เพื่อส่งตัวไปยังสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการต่อไป

5. ขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ดำเนินการตามหมายของศาลที่ออกตาม (3) หรือ (4)

6. กำหนดระเบียบโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวนการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติ³¹ และการประสานงานในการดำเนินคดีระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ³¹

3.5 กระบวนการไต่สวน

3.5.1 หลักทั่วไปของกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

3.5.1.1 องค์การที่มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริง

อำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ถือเป็นการใช้อำนาจอรรถที่เหนือกว่าเอกชน ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของเอกชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ถ้าบุคคลเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามคำสั่งตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เช่น ผู้ใดไม่ส่งเอกสารหรือหลักฐานตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งเรียกให้ส่ง หรือไม่มาให้ถ้อยคำตามคำสั่งเรียกของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือมาแต่ไม่ยอมให้ถ้อย

³¹ มาตรา 15 แห่ง พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542.

คำ หรือไม่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามรายการหรือวิธีการภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ถือว่ามีความผิดทางอาญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ³² หรือกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในระยะเวลาที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนด หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ³³ หรือกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติ ก็จะถูกอัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น (มาตรา 66) ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด กรรมการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักงานตุลาการศาลทหาร รองอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดว่าร่ำรวยผิดปกติ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ถอดถอนเจ้าหน้าที่ผู้นั้น ต้องสั่งลงโทษไล่ออกหรือปลดออก โดยให้ถือว่า การร่ำรวยผิดปกติเป็นการกระทำฐานทุจริตต่อหน้าที่³⁴ หรือกรณีผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในระยะเวลาที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนด หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัย ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอ จะทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนนั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจพบว่าจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ และห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง³⁵ เป็นต้น ดังนั้น อำนาจในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง จึงเป็นเรื่องมี

³² มาตรา 118 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

³³ มาตรา 119 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

³⁴ มาตรา 80 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

³⁵ มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

ความสำคัญต่อการดำรงสิทธิและเสรีภาพของเอกชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงได้บัญญัติให้องค์กรที่จะใช้อำนาจได้สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มี 3 ประเภท คือ

(1) คณะกรรมการ ป.ป.ช.

โดยเจตนารมณ์ของอำนาจการได้สวนข้อเท็จจริง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 43³⁶ นั้น ประสงค์จะให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จำนวน 9 คน เป็นเจ้าหน้าที่หลักในการได้สวนข้อเท็จจริง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542. จึงได้กำหนดมาตรฐานคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งกรรมการ ป.ป.ช. ไว้สูง³⁷ เช่น ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่ประจักษ์ เคยเป็นรัฐมนตรี ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือรับราชการหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอธิการบดี อธิบดีหรือเทียบเท่า หรือดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าศาสตราจารย์ และอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบห้าปีบริบูรณ์ เพราะถือว่าบุคคลที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และได้ผ่านการบริหารงานราชการมามาก ส่วนการแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนข้อเท็จจริงได้สวนข้อเท็จจริง แทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นข้อยกเว้น

(2) คณะอนุกรรมการได้สวน

นอกจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จะบัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้มีอำนาจในการได้สวนข้อเท็จจริง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังบัญญัติเปิดช่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการได้สวนเพื่อดำเนินการแทนได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในการได้สวนข้อเท็จจริงของคณะ

³⁶มาตรา 43 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542. บัญญัติว่า ภายใต้บังคับมาตรา 44 ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงตามบทบัญญัติในหมวดนี้ ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริง เนื่องจากได้มีการเข้าชื่อร้องขอ เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาออกจากตำแหน่งตามมาตรา 59.

2. ผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา ตามมาตรา 66.

3. มีการกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 75.

4. มีเหตุอันควรสงสัยว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดกติตามตรา 77 หรือกระทำความผิดตามมาตรา 88.

5. มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 84

³⁷มาตรา 8 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

กรรมการ ป.ป.ช. เพราะตามลำพัง คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเพียง 9 คน³⁸ นั้น ไม่อาจจะดำเนินงานให้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ เพราะจำนวนเรื่องที่ร้องเรียนเข้ามามีปริมาณจำนวนมาก

การแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนจะเป็นจำนวนกี่คนขึ้นอยู่กับดุลพินิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะแต่งตั้ง แต่โดยปกติจะแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนคณะละไม่เกิน 5 คน เว้นแต่จะเป็นเรื่องร้องเรียนบุคคลสำคัญทางการเมือง หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และเป็นเรื่องร้องที่ประชาชนและสื่อมวลชนให้ความสนใจ กรณีนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนจำนวนมากกว่าปกติ และการแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับฐานะและระดับของตำแหน่ง และการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาตามสมควร

เจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนมี 2 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อกลั่นกรองและแบ่งเบาภาระงาน ใต้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.
- 2) เพื่อสรรหาคณะที่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญทางวิชาชีพเฉพาะทางและมีความสุจริตโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่

แต่ทางปฏิบัติในการแต่งตั้งคณะกรรมการ ใต้สวนผู้ทรงคุณวุฒิบางคณะ จะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกรรมการ ป.ป.ช. ผู้เป็นประธานคณะกรรมการ ใต้สวนกับคณะกรรมการ ใต้สวนผู้ทรงคุณวุฒิ จึงมิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย อันเป็นเหตุให้ ใต้สวนผู้ทรงคุณวุฒิบางคนที่ด้อยคุณภาพทั้งความรู้ ความสามารถและความสุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้หากหมกหมมไว้มากๆ จะทำให้คุณภาพการปฏิบัติงาน ภาพพจน์ตลอดจนความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสื่อมโทรมและเสียหาย

(3) พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ตามปกติพนักงานเจ้าหน้าที่³⁹ ไม่มีอำนาจในตัวเอง ที่จะทำการ ใต้สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เพราะอำนาจการ ใต้สวนข้อเท็จจริงเป็นอำนาจเฉพาะตัวของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยแท้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 43⁴⁰ ดังนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ ใต้สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ได้มี 2 กรณี คือ

³⁸ มาตรา 6 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

³⁹ มาตรา 4 วรรคสิบ แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายความว่า เลขานุการ และข้าราชการในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึง ข้าราชการหรือพนักงาน ซึ่งมาช่วยราชการในสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้”

⁴⁰ มาตรา 43, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 36.

1) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีคำสั่งแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นอนุกรรมการไต่สวน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ (2)

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมายแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง⁴¹ ซึ่งในกรณีนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องทำการไต่สวนข้อเท็จจริงตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งทำการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ..... ซึ่งขณะนี้ระเบียบฉบับดังกล่าวอยู่ระหว่างการร่างยังไม่แล้วเสร็จ ถ้าระเบียบการไต่สวนข้อเท็จจริง ที่ออกโดยอาศัยประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 31 ลงวันที่ 30 กันยายน 2549 ข้อ 5 เสร็จเรียบร้อยและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว จะทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 น่าจะมีความคล่องตัวในการไต่สวนข้อเท็จจริงที่รวดเร็วขึ้น เพราะพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้ทันที ไม่ต้องรอให้ครบองค์ประชุมหรือไม่ต้องเลือกวันประชุมว่า วันใดบ้างที่อนุกรรมการไต่สวนทุกคนไม่ติดภารกิจอื่น ซึ่งต่างกับคณะอนุกรรมการไต่สวน เพราะระบบการไต่สวนข้อเท็จจริงในรูปของคณะอนุกรรมการไต่สวน ทำให้การไต่สวนยืดเยื้อล่าช้า เช่น จะต้องทำหนังสือเชิญประชุม จะต้องหาวันประชุมที่อนุกรรมการไต่สวนทุกคนไม่ติดภารกิจอื่น ถ้าติดภารกิจอื่นก็จัดประชุมไต่สวนไม่ได้ หรืออนุกรรมการไต่สวนไม่มาหรือมา แต่ไม่ครบองค์ประชุม เป็นต้น

3.5.1.2 ข้อห้ามแต่งตั้งบุคคลที่มีเหตุดังต่อไปนี้เป็นคณะอนุกรรมการไต่สวน

การปฏิบัติงานการไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 นั้น เป็นการปฏิบัติงานที่มีผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น นอกจากอนุกรรมการไต่สวนจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะทางแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้ที่มีความสุจริตโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ และต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องที่ตนต้องทำการไต่สวนข้อเท็จจริงไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมด้วยเหตุนี้ กฎหมายมาตรา 46⁴² จึงบัญญัติห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้งบุคคลดังต่อไปนี้เป็นอนุกรรมการไต่สวน

- (1) รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหามาก่อน
- (2) มีส่วนได้เสียในเรื่องที่กล่าวหา

⁴¹ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ฉบับที่ 31 ลงวันที่ 30 กันยายน 2549 ข้อ 5.

⁴²มาตรา 46 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

(3) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(4) เป็นผู้กล่าวหาหรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดาหรือมารดากับผู้กล่าวหา หรือผู้ถูกกล่าวหา

3.5.1.3 การไต่สวนข้อเท็จจริงโดยคณะกรรมการไต่สวน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนก็เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อเป็นการแบ่งเบาภารกิจงานไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่จะต้องเป็นคณะกรรมการไต่สวนที่อยู่บนพื้นฐานที่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนี้

(1) องค์ประกอบคณะกรรมการไต่สวน

คณะกรรมการไต่สวนที่ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง เรื่องร้องเรียนตามมาตรา 43 แทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกอบด้วย⁴³

- 1) กรรมการ ป.ป.ช. 1 คน
- 2) พนักงานเจ้าหน้าที่และหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.

กำหนด

ซึ่งถือว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีความสำคัญ เพราะถ้าขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่ง จะทำให้คณะกรรมการไต่สวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าจำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนของคณะกรรมการไต่สวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ถือว่าจำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงนั้นก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วยเช่นกัน

(2) การไต่สวนปากคำบุคคล

- 1) กรณีไต่สวนปากคำเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุในมาตรา 58⁴⁴

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุไว้ในมาตรา 58 ถือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด เป็นต้น กฎหมายจึงกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนที่จะทำการไต่สวนปากคำบุคคลดังกล่าว ไม่ว่าจะไต่สวนปากคำในฐานะพยานหรือผู้ถูกกล่าวหา จะต้องมีคณะกรรมการไต่สวนอย่างน้อย 2 คน และในจำนวนนั้นจะต้องมีกรรมการ ป.ป.ช. เข้าร่วมในการไต่สวนข้อเท็จจริงด้วย ส่วนกรรมการ ป.ป.ช. จะเข้าร่วมในการไต่สวนข้อเท็จจริงจำนวนกี่คน กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้

⁴³มาตรา 45 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

2) กรณีไต่สวนปากคำบุคคลทั่วไป

การไต่สวนปากคำบุคคลที่เป็นประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 58 ไม่ว่าจะทำการไต่สวนในฐานะพยานหรือผู้ถูกกล่าวหา จะต้องมิใช่เป็นการไต่สวนอย่างน้อยสองคนเข้าร่วมในการไต่สวนข้อเท็จจริง และในจำนวน 2 คนนั้น จะต้องเป็นอนุกรรมการไต่สวนที่เป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. รวมอยู่ด้วยอย่างน้อย 1 คน⁴⁵

(3) การไต่สวนบุคคลต้องไม่กระทำการฉ้อฉล

สำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เปรียบเทียบได้กับสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ถ้าการสอบสวนไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำนวนการสอบสวนนั้นก็ไม่ใช่ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการก็จะไม่ยื่นฟ้องต่อศาล สำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะไม่ชอบด้วยกฎหมายตามขั้นตอนใด เช่น ขั้นตอนการแจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน ให้ผู้ถูกกล่าวหา

⁴⁴มาตรา 58 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญเหินกฎหมาย วุฒิสภามีอำนาจดำเนินการถอดถอนผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้ตามบทบัญญัติในหมวดนี้

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ประธานศาลฎีกา
6. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
7. ประธานศาลปกครองสูงสุด
8. อัยการสูงสุด
9. กรรมการเลือกตั้ง
10. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
11. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
12. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
13. รองประธานศาลฎีกา
14. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
15. หัวหน้าสำนักงานตุลาการทหาร
16. รองอัยการ
17. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

⁴⁵มาตรา 48 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

ทราบ ขั้นตอนแจ้งข้อกล่าวหาหรือขั้นตอนการไต่สวนปากคำบุคคล เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เอง เฉพาะ ขั้นตอนการไต่สวนปากคำพยานหรือผู้ถูกกล่าวหา กฎหมายมาตรา 48 วรรคท้าย จึงบัญญัติห้าม อนุกรรมการไต่สวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ที่เป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ถูก กล่าวหาหรือพยาน เพื่อจูงใจให้บุคคลเหล่านั้นให้ถ้อยคำอย่างใดๆ ในเรื่องที่กล่าวหาหรือเรียน

(4) อำนาจไต่สวนของคณะอนุกรรมการไต่สวน

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายให้รับผิดชอบ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเรื่องใด จากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ย่อมมีอำนาจดังต่อไปนี้⁴⁶

1) ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหลายปฏิบัติอันจำเป็นแก่การปฏิบัติ หน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียก บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ถ้อยคำ เพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง (มาตรา 25 (1))

2) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมาย เพื่อเข้าไปในเคหะสถาน สถานที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใดๆ ในเวลาระหว่าง พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกอบกิจการเพื่อ ตรวจสอบ ค้น ยึด หรืออายัดเอกสาร ทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใด ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวนข้อเท็จจริง และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าว ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้ว เสร็จ (มาตรา 25 (2))

3) ออกหนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชนดำเนินการ เพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริงหรือการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. (มาตรา 25 (3))

4) ในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะอนุกรรมการไต่สวน มีอำนาจตามมาตรา 26 ดังต่อไปนี้⁴⁷

1. แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดลงโทษ

2. ดำเนินการให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อให้มีการจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริง ปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มูล เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีต่อไป

⁴⁶มาตรา 49 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁴⁷มาตรา 26 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3.5.1.4 เรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริง รวม 5 กรณี⁴⁸ ดังนี้

- (1) ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง เนื่องจากการได้มีการเข้าชื่อร้องขอเพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาออกจากตำแหน่งตามมาตรา 59⁴⁹
- (2) ผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 66⁵⁰
- (3) มีการกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 75⁵¹

⁴⁸มาตรา 43, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 36

⁴⁹มาตรา 59 แห่ง พ.ร.บ. ประกาศรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา 58 ออกจากตำแหน่งได้ สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิ เข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาออกจากตำแหน่งได้”

⁵⁰มาตรา 66 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542. บัญญัติว่า “ในกรณีที่มิผู้เสียหาย กล่าวหาว่า ผู้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.บพัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีผู้ถูกกล่าวหา หรือบุคคลอื่น เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย

⁵¹มาตรา 75 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่า พฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหา นั้น เข้าหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ซึ่งได้แสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้แล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. นำบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วยการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติต้องกระทำในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินสองปี”

(4) มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวพิศปกติตามมาตรา 77⁵² หรือกระทำความผิดตามมาตรา 88⁵³

(5) มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 84⁵⁴

3.5.1.5 ข้อห้ามในการไต่สวนข้อเท็จจริง

คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะอนุกรรมการไต่สวนและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ทำการไต่สวนตามข้อ 5 แห่งประกาศคณะปฏิรูปการปกครองอันทิพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฉบับที่ 31 ลงวันที่ 30 กันยายน 2549 จะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณี ดังต่อไปนี้ไม่ได้⁵⁵

(1) เรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้ว และไม่มีพยานหลักฐานใหม่อันเป็นสาระสำคัญแก่การไต่สวน

(2) ผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลคนเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องที่อยู่ระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริง และมูลกรณีแห่งการกล่าวหาเป็นเรื่องเดียวกัน

3.5.1.6 กระบวนการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง

กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 และตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ. 2547 สรุปได้ ดังนี้

⁵²มาตรา 77 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เรื่องที่ถูกกล่าวหาเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 75 หรือในกรณีที่มิเหตุอันควรสงสัย ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร้ายวพิศปกติ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหมวด 4 การไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป”

⁵³มาตรา 88 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับคำกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 84 หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหมวด 4 การไต่สวนข้อเท็จจริง”

⁵⁴มาตรา 84 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีไขบุคคลตามมาตรา 66 ว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมให้ผู้กล่าวหายื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือลงลายมือชื่อขอคนต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินสองปี”

⁵⁵ มาตรา 44 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

(1) กระบวนการรับเรื่องร้องเรียน

1) เรื่องร้องเรียนที่จะเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับเรื่องร้องเรียนที่กล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ไว้พิจารณาดำเนินการได้มี 6 กรณี คือ

1. กรณีเกี่ยวกับเรื่องการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางประเภทและบางตำแหน่งที่กำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา⁵⁶ เป็นต้น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ⁵⁷ เป็นต้น และปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าว จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ใน

⁵⁶มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

⁵⁷มาตรา 39 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

บัญญัติว่า “ให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่ได้อันตรธานคดีภาวะต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทุกครั้งที่เข้ารับตำแหน่งทุกสามปีที่อยู่ในตำแหน่ง และเมื่อพ้นตำแหน่งตามแบบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

1. ประธานศาลฎีกา
2. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
3. ประธานศาลปกครองสูงสุด
4. อัยการสูงสุด
5. กรรมการเลือกตั้ง
6. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
8. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
9. รองประธานศาลฎีกา
10. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
11. หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร
12. ผู้พิพากษาในศาลฎีกา
13. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด
14. รองอัยการสูงสุด
15. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 หรือจูงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบอันเป็นเท็จหรือจูงใจยื่น แต่ปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง ถ้าคดีมีมูล ต้องเสนอเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดดังที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติจริง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ต้องพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ถูกกำหนดต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจพบว่า จูงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ และห้ามผู้นั้นดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง⁵⁸ แต่ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ระบุไว้ในมาตรา 39⁵⁹ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้อื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามมาตรา 40⁶⁰ เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทดังกล่าว พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ถูกกำหนดต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจพบว่า จูงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ และห้ามดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นตำแหน่ง⁶¹ โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ต้องเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด ดังเช่นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือกรณีปรากฏว่า ทรัพย์สินและหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ระบุในมาตรา 39 และมาตรา 40 ได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ ในกรณีเช่นนี้ จะนำไปสู่ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง ถ้าคดีมีมูลว่าร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องเสนอสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง พร้อมความเห็นให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลให้มีคำพิพากษาให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดินต่อไป

⁵⁸ มาตรา 34 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 35.

⁵⁹ มาตรา 39 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 57

⁶⁰ มาตรา 40 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเพิ่มเติมจากมาตรา 39 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 39 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

⁶¹ มาตรา 41 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

2. กรณีมีผู้ร้องเรียนกล่าวหา

ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ไม่ได้บัญญัติคำนิยาม คำว่า “ผู้กล่าวหา” หรือ “ผู้ร้องเรียน” หมายถึงอะไร แต่พอจะอนุมานทำความเข้าใจได้ว่า “ผู้กล่าวหา” หรือ “ผู้ร้องเรียน” คือบุคคลที่แจ้งเรื่องว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งในการยุติธรรม หรือร่ำรวยผิดปกติไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง

ผู้กล่าวหาหรือผู้ร้องเรียน จะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ และสามารถร้องเรียนเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภทและทุกตำแหน่งว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้ ยกเว้นเพียงกรณีเดียวที่ผู้กล่าวหาหรือผู้ร้องไม่มีอำนาจที่จะร้องเรียนกล่าวหา คือ กรณีกล่าวหานายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ว่าร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น⁶² ในกรณีนี้ผู้ที่มีอำนาจร้องเรียน กล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ คือ ผู้เสียหาย⁶³ เท่านั้น

3. คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

คณะกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากจะมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยไต่สวนข้อเท็จจริงเรื่องที่ถูกคนอื่นส่งเรื่องร้องเรียน กล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่ากระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้แล้ว ยังมีอำนาจที่จะยกเอาเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม⁶⁴ หรือร่ำรวยผิดปกติ⁶⁵ และดำเนินการสอบสวนไต่สวนข้อเท็จจริงได้ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจที่จะยกเอาเหตุอันควรสงสัย

⁶² มาตรา 66 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 50

⁶³ มาตรา 4 วรรคสี่ แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย ความว่า ผู้เสียหายจากการกระทำอันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น”

⁶⁴ มาตรา 88 อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 53

⁶⁵ มาตรา 77 อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 52

ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่ำรวยผิดปกติหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

3. ผู้เสียหาย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2 มาตรา 4 วรรคสี่ ได้บัญญัติว่า ผู้เสียหาย หมายความว่า ผู้เสียหายจากการกระทำอันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น โดยหลักกฎหมายแล้ว ถือว่า ผู้เสียหาย คือผู้มีส่วนได้เสียในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงย่อมมีสิทธิที่จะร้องทุกข์กล่าวโทษบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนได้ ดังนั้น ผู้เสียหายตามความหมายดังกล่าว จึงสามารถกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทุกประเภทและทุกตำแหน่ง ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองทุกประเภท รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกตำแหน่ง เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ เป็นต้น แต่ไม่มีอำนาจร้องเรียนกล่าวหาคณะกรรมการ ป.ป.ช.

4. พนักงานสอบสวน

เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ให้ดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่บุคคลตามมาตรา 66 อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม พนักงานสอบสวนต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ⁶⁶

5. ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องร้องเรียนถอดถอน

กรณีที่ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสมาชิกทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เข้าชื่อกันขอให้ถอดถอนบุคคลในมาตรา 58⁶⁷ หรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า หนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภาเข้าชื่อกันเพื่อถอดถอนสมาชิกวุฒิสภา⁶⁸ ทั้งสามกรณีดังกล่าวจะต้องนำเรื่องขอถอดถอนออกจากตำแหน่งเสนอประธานวุฒิสภาพิจารณา เพื่อนำเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป

⁶⁶ มาตรา 89 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.

⁶⁷ มาตรา 58 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 44

⁶⁸ มาตรา 59 อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 49

2) รูปแบบหนังสือร้องเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การกล่าวหาหรือร้องเรียนเจ้าหน้าที่ของรัฐว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ผู้กล่าวหาหรือผู้ร้องเรียนจะต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 4 รูปแบบ คือ

1. กรณีกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ว่ากระทำความผิดอาญา

หนังสือคำร้องเรียนเพื่อกกล่าวหาว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นจะต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยดังต่อไปนี้⁶⁹

1.1 ชื่อและที่อยู่ของผู้เสียหาย

1.2 ชื่อและที่อยู่ของผู้ยื่นคำร้องแทนความเกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย (ถ้ามี)

1.3 ชื่อหรือตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา

1.4 ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ความเสียหายที่ได้รับพร้อมพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

1.5 ลายมือชื่อของผู้เสียหายหรือผู้ยื่นคำร้องแทนแล้วแต่กรณี

2. กรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ากระทำความผิดอาญา

หนังสือคำร้องเรียนเพื่อกกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีดังกล่าวว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จะต้องมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังต่อไปนี้⁷⁰

2.1 ชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา

2.2 ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา

2.3 ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา พร้อมพยานหลักฐานหรืออ้างพยานหลักฐาน

3. กรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร่ำรวยผิดปกติ

⁶⁹ มาตรา 67 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁷⁰ มาตรา 85 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

คำร้องกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ว่าร้ายวยผิดปกติ จะต้องมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังต่อไปนี้⁷¹

3.1 ชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา

3.2 ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา

3.3 ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวยผิดปกติ

4. กรณีเรียกร้องกล่าวหาเพื่อให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

หนังสือคำร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ระบุไว้ในมาตรา 58⁷² เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา ฯลฯ ออกจากตำแหน่ง ต้องมีรายละเอียด ดังนี้⁷³

4.1 ระบุชื่อ ที่อยู่ อายุ หมายเลขประจำตัวประชาชน พร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้ริเริ่มรวบรวมรายชื่อ ไม่เกิน 100 คน พร้อมกับลงลายมือชื่อ วัน เดือน ปี และต้องมีสิทธิเลือกตั้งด้วย

4.2 ระบุชื่อ ที่อยู่ อายุ หมายเลขประจำตัวประชาชน พร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้ร้องขอ พร้อมทั้งลงลายมือชื่อและลงวันเดือนปี ให้ได้จำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน และต้องมีสิทธิเลือกตั้งด้วย

4.3 ต้องระบุพฤติกรรมการที่กล่าวหาเป็นข้อๆ ให้ชัดเจนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58

4.4 ต้องระบุพยานหลักฐาน หรือเบาะแสตามสมควร และเพียงพอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

3) ผู้มีอำนาจและเงื่อนไขเวลากล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ

1. กรณีกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะและชัดเจน ว่าผู้เสียหาย⁷⁴ หรือผู้กระทำ

⁷¹ มาตรา 76 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁷² มาตรา 58 อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 44.

⁷³ มาตรา 61 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁷⁴ มาตรา 4 วรรคสี่, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 63.

แทนผู้เสียหายตามที่ระบุไว้ในมาตรา 68⁷⁵ เท่านั้น ที่จะกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้นอกจากบุคคลดังกล่าวแล้ว ไม่มีอำนาจที่จะร้องเรียนกล่าวหาได้ การที่กฎหมายบัญญัติจำกัดเฉพาะผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนผู้เสียหายเนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีหลายฝ่าย คือฝ่ายที่เป็นรัฐบาลและฝ่ายค้าน รวมทั้งประชาชนที่ชอบและไม่ชอบนัการเมืองบางฝ่ายบางพรรค ถ้ากฎหมายบัญญัติเปิดกว้างให้ใครก็ได้มีอำนาจร้องเรียนกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ร้องเรียนนั้นมีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ร้องเรียนหรือไม่ ก็เกรงว่าจะมีการร้องเรียนเพื่อเป็นการกลั่นแกล้งหรือเป็นการร้องเรียนเพื่อหวังผลทางการเมือง

การร้องเรียนกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 กฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขระยะเวลาว่าจะต้องร้องเรียนภายในระยะเวลาเท่าใด แต่เป็นเรื่องที่กฎหมายประสงค์จะให้มีการร้องเรียนกล่าวหาได้ แม้จะพ้นการดำรงตำแหน่งทางการเมืองไปแล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามถ้าเป็นการกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา การร้องเรียนกล่าวหาและการดำเนินคดีจะต้องเป็นไปตามอายุความแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95

2. กรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กฎหมายเปิดกว้างให้ทุกคนมีอำนาจในการกล่าวหาได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหาย หรือผู้แทนผู้เสียหาย ทั้งนี้ กฎหมายประสงค์จะให้ทุกคนช่วยในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นเรื่องร้องเรียนที่ไม่มีเหตุผลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่การร้องเรียนกล่าวหาจะต้องดำเนินการในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินสองปี ถ้าพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินสองปี คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจดำเนินการได้

⁷⁵มาตรา 68 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

บัญญัติว่า “ในกรณีผู้เสียหายไม่อาจยื่นคำร้องได้ ให้บุคคลดังต่อไปนี้ยื่นคำร้องแทนผู้เสียหาย

1. ผู้ได้รับมอบอำนาจเป็นหนังสือจากผู้เสียหายให้ยื่นคำร้องแทน
2. ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งอยู่ในความดูแลและไม่สามารถร้องเองได้
3. บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ในกรณีผู้เสียหายตายหรือมีเหตุจำเป็น ไม่สามารถยื่นคำร้องเองได้ หรือไม่สามารถมอบอำนาจให้
4. ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล ในกรณีผู้เสียหายเป็นนิติบุคคล
5. ญาติของผู้เสียหาย ในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถทำหน้าที่ได้ด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ”

สวนข้อเท็จจริง แต่จะต้องส่งเรื่องไปให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3. กรณีกล่าวหาคณะกรรมการ ป.ป.ช.

3.1 เพื่อดำเนินคดีอาญา

บุคคลที่มีอำนาจกล่าวหาเพื่อให้มีการดำเนินคดีอาญากับคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ประเภท⁷⁶ คือ

3.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเข้าชื่อกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ขึ้นต่อประธานวุฒิสภา

3.1.2 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาร่วมกันเข้าชื่อมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภายื่นต่อประธานวุฒิสภา

3.2 เพื่อดำเนินการถอดถอนออกจากตำแหน่ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ขึ้นคำร้องต่อประธานวุฒิสภา⁷⁷

ในกรณีดังกล่าวทั้งสองกรณี ประชาชนไม่มีอำนาจร้องเรียนกล่าวหาเพื่อให้ดำเนินคดีอาญาหรือถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ออกจากการดำรงตำแหน่ง

4. กรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวยผิดปกติ เพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

เป็นกรณีกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ว่าร้ายวยผิดปกติ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่ร้ายวยผิดปกติดตกเป็นของแผ่นดิน ผู้กล่าวหาจะต้องทำหนังสือร้องเรียนยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาดำรงตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่งไม่เกินสองปี⁷⁸ ถ้าล่วงเลยระยะเวลาสองปีดังกล่าวคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจพิจารณาดำเนินการ ส่วนผู้ที่มีอำนาจในการกล่าวหากรณีดังกล่าวจะเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นใดก็ได้ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตามต่างกับกรณีกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้ที่มีอำนาจกล่าวหาจะมีเพียงผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนผู้เสียหายเท่านั้น

⁷⁶ มาตรา 17 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁷⁷ มาตรา 16 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁷⁸ มาตรา 75 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

5. กรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

5.1 บุคคลที่มีอำนาจดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

5.1.1 ประชาชน ที่มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เข้าชื่อกันไม่น้อยกว่า 50,000 คน และตำแหน่งที่ประชาชนมีสิทธิดำเนินการขอถอดถอนจากตำแหน่งได้ จะต้องเป็นตำแหน่งที่ระบุไว้ในมาตรา 58⁷⁹ เท่านั้น เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด ฯลฯ เป็นต้น ประชาชนไม่มีอำนาจร้องเรียนกล่าวหาเพื่อดำเนินการถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ออกจากตำแหน่ง

5.1.2 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถือเป็นตัวแทนที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงบัญญัติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใช้อำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างเต็มที่ คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจที่จะดำเนินการถอดถอน คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 16⁸⁰ ถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาและถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกันเองได้ตามมาตรา 59⁸¹

5.1.3 สมาชิกวุฒิสภา มีอำนาจดำเนินการเข้าชื่อกันตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้เฉพาะถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเองเท่านั้น ไม่มีอำนาจดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะขั้นสุดท้ายของกระบวนการพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาจะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งหรือไม่ สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้พิจารณาลงมติชี้ขาดถือเป็นที่สุด⁸² ด้วยเหตุนี้ ถ้ากฎหมายบัญญัติมอบอำนาจให้สมาชิกวุฒิสภาสามารถเข้าชื่อกันร้องเรียนขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้และในขณะเดียวกันก็ให้มีอำนาจพิจารณาลงมติถอดถอนได้ด้วย ก็จะไม่เกิดความเป็นธรรมกับผู้ถูกกล่าวหา

⁷⁹ มาตรา 58 อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 44.

⁸⁰ มาตรา 16 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542. บัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อกันร้องขอต่อประธานวุฒิสภา ว่ากรรมการผู้ใด กระทำการขาดความเที่ยงธรรม จงใจ ผ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมีพฤติกรรมที่เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรงและขอให้วุฒิสภามีมติให้พ้นจากตำแหน่งได้”

⁸¹ มาตรา 59, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 49

⁸² มาตรา 65 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

เพราะเป็นการกระทำสองอย่างโดยหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งไม่สามารถจะใช้หลักการถ่วงดุลย์ในการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจได้

5.2 เงื่อนไขในการยื่นเรื่องขอถอดถอน

แม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติว่าผู้กล่าวหาจะต้องยื่นเรื่องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งเมื่อใดก็ตาม แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าจะต้องยื่นเรื่องขอให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นดำรงตำแหน่งอยู่เท่านั้น ถ้าผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ไปแล้ว ก็ไม่มีเหตุอันใดที่ประธานวุฒิสภาจะรับเรื่องไว้ดำเนินการ

4) ข้อห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหรือยกเรื่องร้องเรียนขึ้นพิจารณา
เรื่องร้องเรียนกล่าวหาที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับหรือยกขึ้นพิจารณาไม่ได้⁸³

1. เรื่องที่มีข้อกล่าวหาหรือประเด็นเกี่ยวกับเรื่องที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้วินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้ว และไม่มีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งคดี หรือ

2. เรื่องที่ศาลรับฟ้องในประเด็นเดียวกันและอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล หรือที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งเสร็จเด็ดขาดแล้ว

5) เรื่องร้องเรียนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจไม่รับหรือยกขึ้นพิจารณาก็ได้

คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีดุลพินิจที่อาจไม่รับหรือยกขึ้นพิจารณาเรื่องร้องเรียนที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ได้⁸⁴

1. เรื่องที่มีลักษณะเป็นบัตรสนเท่ห์ ซึ่งไม่ระบุพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงได้ หรือ

2. เรื่องที่ล่วงเลยมาแล้วเกินห้าปี นับแต่วันเกิดเหตุจนถึงวันที่มีการกล่าวหาและเป็นเรื่องที่ไม่อาจหาพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปไม่ได้

(2) กระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น

เมื่อกองรับเรื่องร้องเรียนได้รับเรื่องร้องเรียนแล้วก็จะส่งเรื่องให้คณะทำงานพิจารณาเรื่องร้องเรียน เพื่อพิจารณากลับกรองเรื่องร้องเรียน⁸⁵ ว่าเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจ

⁸³ มาตรา 86 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁸⁴ มาตรา 87 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁸⁵ สำนักงาน ป.ป.ช., โครงสร้างและอัตรากำลังประจำปีงบประมาณ 2543-2546, น.15

พิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือไม่ เป็นเรื่องร้องเรียนที่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะรับฟังว่ามีมูลตามข้อกล่าวหาหรือไม่ โดยมีกรรมการ ป.ป.ช. หนึ่งคนเป็นประธานคณะทำงานดังกล่าว ฉะนั้น เรื่องที่ผ่านการพิจารณาของคณะทำงานพิจารณาเรื่องร้องเรียน มี 2 ประเภท คือ

1) เรื่องร้องเรียนที่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่น่าเชื่อว่า ข้อกล่าวหาเป็นมูลเพียงพอที่จะมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป กรณีเช่นนี้ จะส่งเรื่องไปยังกองต่างๆ ที่รับผิดชอบหน่วยงานที่ผู้ถูกกล่าวหาสังกัด เช่น ผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ก็ต้องส่งเรื่องไปให้สำนักปราบปรามการทุจริต 2 เป็นผู้ดำเนินการรับผิดชอบในการไต่สวนข้อเท็จจริง

2) เรื่องที่ต้องทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น คือเรื่องร้องเรียนที่มีพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอว่ามีมูลตามข้อกล่าวหา ฉะนั้น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน จึงต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยส่งไปให้เจ้าหน้าที่กองรับเรื่องร้องเรียนหรือกองต่างๆ ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี เมื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วเสร็จ จึงส่งสำนวนกลับคืนไปให้กองที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป

(3) กระบวนการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวน

1) การแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนผู้ทรงคุณวุฒิ
คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนจากบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2) จำนวนคณะกรรมการไต่สวน
จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับฐานะและระดับตำแหน่งและการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาตามสมควร

(4) องค์คณะของคณะกรรมการไต่สวน

1) กรณีไต่สวนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58⁸⁶
ไม่ว่าบุคคลในมาตรา 58 จะให้การในฐานะพยานหรือผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้กล่าวหา (กรณีให้ปากคำในชั้นคณะกรรมการไต่สวน แต่ถ้าเป็นผู้กล่าวหาในชั้นร้องเรียนก็ไม่อยู่ในบังคับมาตรา 48) จะต้องมีคณะกรรมการไต่สวนอย่างน้อยสองคน และในจำนวนนั้น จะต้องมิใช่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. อย่างน้อยหนึ่งคนและจะต้องมีกรรมการไต่สวนที่เป็นกรรมการ ป.ป.ช. เข้าร่วมด้วยเสมอ

⁸⁶ มาตรา 58, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 44.

2) กรณีได้สวนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58

เป็นการได้สวนเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างๆ ไป ต้องมีคณะกรรมการได้สวนอย่างน้อย 2 คน และในจำนวนนั้น ต้องเป็นคณะกรรมการได้สวนที่เป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. อย่างน้อย 1 คน โดยไม่มีกรรมการ ป.ป.ช. ที่เป็นประธานคณะกรรมการได้สวนเข้าร่วมในการได้สวนข้อเท็จจริงก็ได้⁸⁷

(5) องค์ประชุมคณะกรรมการได้สวน

ในการได้สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการได้สวน จะต้องมีการได้สวนมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการได้สวนทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมและมติที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก⁸⁸

(6) แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ⁸⁹

1) กรณีผู้ถูกกล่าวหาได้รับคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนต่อหน้าคณะกรรมการได้สวน

ประธานคณะกรรมการได้สวนต้องแจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันที่รับทราบไว้เป็นหลักฐานแล้วมอบสำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนให้กับผู้ถูกกล่าวหา

2) แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนโดยส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ

ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนต่อหน้าคณะกรรมการได้สวน กรณีนี้ประธานคณะกรรมการได้สวนต้องทำเป็นหนังสือส่งสำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางราชการ หรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการได้สวนข้อเท็จจริง ถ้าล่วงพ้นสิบห้าวันนับแต่วันส่งสำเนาคำสั่งดังกล่าว ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวนแล้ว

(7) การคัดค้านคณะกรรมการได้สวน⁹⁰

1) เหตุแห่งการคัดค้านคณะกรรมการได้สวน

1. รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหามาก่อน
2. มีส่วนได้เสียในเรื่องที่กล่าวหา

⁸⁷ มาตรา 48 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁸⁸ ข้อ 8 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการได้สวน พ.ศ.2547

⁸⁹ ข้อ 9 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการได้สวน พ.ศ.2547

⁹⁰ ข้อ 11 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการได้สวน พ.ศ.2547

3. มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา
4. เป็นผู้กล่าวหาหรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดาหรือร่วมมารดากับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา
5. มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะญาติ หรือเป็นหุ้นส่วน หรือมีประโยชน์ร่วมกัน หรือขัดแย้งกันทางธุรกิจกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

2) กระบวนการคัดค้านอนุกรรมการไต่สวน

1. คำคัดค้านต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน หรือวันที่ทราบเหตุแห่งการคัดค้าน
2. คำคัดค้านนั้นต้องแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการคัดค้าน ว่าจะทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงไม่ได้ความจริงและยุติธรรมอย่างไร
3. ประธานกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อรับคำคัดค้านแล้ว ส่งสำเนาคำคัดค้านไปให้ประธานอนุกรรมการไต่สวนทราบ และเสนอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาคำคัดค้าน
4. ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้ว เห็นว่าคำคัดค้านฟังไม่ขึ้น ก็ให้ยกคำคัดค้านและถือเป็นที่สุด ประธานกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้คัดค้านทราบ แต่ถ้าคำคัดค้านมีเหตุผลรับฟังได้ ก็ให้อนุกรรมการไต่สวนคนนั้นพ้นจากการเป็นอนุกรรมการไต่สวน และแจ้งผลมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ผู้คัดค้านทราบ

(8) แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนให้ผู้บังคับบัญชาของอนุกรรมการไต่สวนผู้ทรงคุณวุฒิทราบ

เป็นกรณีที่อนุกรรมการไต่สวนผู้ทรงคุณวุฒิเป็นข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ คณะอนุกรรมการ ป.ป.ช. จะทำหนังสือพร้อมคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของอนุกรรมการไต่สวนผู้นั้นทราบ เพื่อให้दनสั่งกักของอนุกรรมการไต่สวนรับรู้

(9) การเปิดประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนครั้งแรก

เมื่อประธานอนุกรรมการไต่สวนได้แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนไปให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเลขานุการคณะอนุกรรมการไต่สวน จะทำหนังสือเชิญประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนครั้งแรก ไปให้อนุกรรมการไต่สวน ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนทราบ ในการประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนครั้งแรกจะพิจารณาเรื่องดังต่อไปนี้⁹¹

⁹¹ ข้อ 7 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ.2547.

- 1) กำหนดแนวทางในการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยพิจารณาจากคำร้อง คำร้องขอ คำกล่าวหา รวมทั้งพยานหลักฐานและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง
- 2) มอบหมายให้อนุกรรมการคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคนปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย
- 3) ถ้าเรื่องร้องเรียนนั้น มีพยานหลักฐานแน่นหนา มีน้ำหนักรับฟังได้ว่า มีมูลตามข้อกล่าวหา คณะอนุกรรมการไต่สวนก็สามารถพิจารณาพยานหลักฐานและกำหนดการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ โดยไม่ต้องทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกก็ได้
- 4) พิจารณาเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็น

(10) กระบวนการแจ้งข้อกล่าวหา

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนได้ทำการไต่สวนปากคำพยานบุคคลและรวบรวมเอกสารหลักฐานเสร็จแล้ว เลขานุการคณะอนุกรรมการไต่สวนจะสรุปสำนวนการไต่สวนทั้งหมดนำเสนอที่ประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวน เพื่อพิจารณาว่า พยานหลักฐานที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริงนั้น มีน้ำหนักเพียงพอที่จะรับฟังว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่ ถ้าที่ประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่าไม่มีพยานหลักฐานที่จะชี้ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามที่กล่าวหา ก็ถือว่ามติที่ประชุมให้เรื่องร้องเรียนตกไป แล้วนำเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช.พิจารณาต่อไป ในกรณีเช่นนี้ คณะอนุกรรมการไต่สวนไม่จำเป็นต้องทำการไต่สวนผู้ถูกกล่าวหา เพราะไม่มีพยานหลักฐานสนับสนุนว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด แต่ถ้าคณะอนุกรรมการไต่สวนพิจารณาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว เห็นว่า มีพยานหลักฐานมีน้ำหนักรับฟังได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามข้อกล่าวหา คณะอนุกรรมการไต่สวนจะต้องแจ้งข้อกล่าวหา โดยทำเป็นบันทึกระบุข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ในการกระทำความผิดเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี จากนั้น จึงดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหา แก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยดำเนินการดังนี้⁹²

1) กรณีทำหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหา

เป็นกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหารับทราบข้อกล่าวหาและลงลายมือชื่อในบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาทั้งสองฉบับโดยไม่อิดเอื้อน คณะอนุกรรมการไต่สวนต้องมอบบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับและอีกหนึ่งฉบับเก็บติดไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงและต้องให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำสืบแก้ข้อกล่าวหาอย่างช้าไม่น้อยกว่า 15 วัน นับแต่วันที่รับทราบข้อกล่าวหา

⁹² ข้อ 15 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ.2547.

2) ทำหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา
รับทราบข้อกล่าวหา แต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อในบันทึกแจ้งข้อกล่าวหา

ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาพบคณะกรรมการไต่สวน และรับทราบบันทึก
แจ้งข้อกล่าวหาแล้ว แต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อ คณะกรรมการไต่สวนจะต้องจดแจ้งเหตุของการไม่
ยอมลงลายมือชื่อในบันทึกแจ้งข้อกล่าวหา

3) กรณีแจ้งข้อกล่าวหาส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ

คณะกรรมการไต่สวนทำหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหาให้มาพบเพื่อ
แจ้งข้อกล่าวหา แต่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาพบ กรณีเช่นนี้ คณะกรรมการไต่สวนต้องทำบันทึกแจ้งข้อ
กล่าวหา 3 ฉบับ คือ หนึ่งฉบับเก็บติดไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง ที่เหลืออีก 2 ฉบับส่งไปให้
ผู้ถูกกล่าวหา โดยผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และอีกหนึ่งฉบับลงลายมือชื่อและวันเดือนปีส่งคืน
กลับมาให้คณะกรรมการไต่สวน เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง คณะกรรมการ
ไต่สวนต้องส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่
ของผู้ถูกกล่าวหาที่ปรากฏตามหลักฐานทางราชการ หรือสถานที่ติดต่อที่ผู้ถูกกล่าวหาแจ้งให้ทราบ
ถ้าเวลาล่วงพ้น 15 วันนับแต่วันที่ได้ส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไป
แล้ว แม้จะไม่ได้รับบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาคืนกลับมา หรือไม่ได้รับคำชี้แจงใดจากผู้ถูกกล่าวหา ก็ให้
ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว แต่ไม่ประสงค์จะแก้ข้อกล่าวหา

(11) กระบวนการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา

1) ระยะเวลาการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา

ตามปกติผู้ถูกกล่าวหาจะต้องชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วัน นับ
แต่วันที่รับทราบบันทึกแจ้งข้อกล่าวหา ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ชี้แจงภายในระยะเวลาดังกล่าว และไม่
แจ้งเหตุขัดข้องให้คณะกรรมการไต่สวนทราบ ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ประสงค์จะชี้แจงแก้ข้อ
กล่าวหา แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะพลาดโอกาสชี้แจงข้อกล่าวหาในช่วงแรก แต่ก็ยังมีโอกาสที่จะชี้แจงแก้ข้อ
กล่าวหาได้อีกครั้งหนึ่ง ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเข้ายื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาก่อนที่คณะกรรมการไต่สวน
จะสรุปสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเสนอประธานกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการไต่สวน
พิจารณาแล้วเห็นว่ามิเหตุอันสมควร ก็จะทำให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาตามที่ร้องขอ
ได้⁹³

2) รูปแบบการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา

การชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาจะเป็นหนังสือหรือให้การด้วยวาจาก็ได้
ในกรณีชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา คณะกรรมการไต่สวนจะต้องบันทึกคำให้การแก้ข้อกล่าว

⁹³ ข้อ 15, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 91.

ในกรณีชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา คณะอนุกรรมการไต่สวนจะต้องบันทึกคำให้การแก้ข้อกล่าวหาที่เป็นสาระสำคัญ เมื่อบันทึกเสร็จแล้ว อ่านให้ผู้ถูกกล่าวหาฟังหรือให้ผู้ถูกกล่าวหาอ่าน ให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อในบันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน ถ้าบันทึกถ้อยคำมีหลายหน้า ผู้ถูกกล่าวหาและอนุกรรมการไต่สวนคนใดคนหนึ่ง ต้องลงลายมือชื่อในบันทึกนั้นทุกหน้า ห้ามขู่มขู่หรือบันทึกทักขีความ ถ้าจะแก้ไขข้อความ ให้ใช้วิธีขีดฆ่าตลบเติม และให้ผู้ถูกกล่าวหาและอนุกรรมการไต่สวนคนใดคนหนึ่งลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่งที่มีการขีดฆ่าตลบเติม⁹⁴

3) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

1. ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธินำพยานหลักฐานหรือบุคคลที่ผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจเข้าฟังในการชี้แจงหรือให้ปากคำของผู้ถูกกล่าวหาได้⁹⁵

2. ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะขอให้คณะอนุกรรมการไต่สวนเรียกพยานหลักฐานที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างเป็นพยานหลักฐาน แต่อยู่ในความครอบครองของผู้อื่นได้

(12) การทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนได้ดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงตามที่มีการกล่าวหา ได้ทำบันทึกแจ้งข้อกล่าวหากับผู้ถูกกล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหาได้นำพยานหลักฐานมาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาจนเป็นที่พอใจของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว คณะอนุกรรมการไต่สวนต้องนำพยานหลักฐานทั้งปวงที่ได้มาจากการไต่สวนข้อเท็จจริง รวมทั้งพยานหลักฐานที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา เพื่อนำมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐาน แล้วมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันเป็นมูลความผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่อย่างไร แล้วจึงทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง อันประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้⁹⁶

- 1) ชื่อและตำแหน่งหน้าที่ของผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา
- 2) เรื่องที่ผู้ถูกกล่าวหา
- 3) ข้อกล่าวหาและสรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริง
- 4) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัย ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- 5) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้าง
- 6) สรุปความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา

⁹⁴ข้อ 24 ของระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ.2547.

⁹⁵มาตรา 47 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁹⁶มาตรา 50 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

(13) กระบวนการพิจารณาสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริง ชั้นคณะกรรมการ
ป.ป.ช.

1) ระยะเวลาเสนอสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเข้าที่ประชุมคณะกรรมการ
กรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง
จากคณะอนุกรรมการไต่สวนแล้ว ต้องจัดสำนวนการไต่สวนเข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะกรรมการ
ป.ป.ช. ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับสำนวนไต่สวน⁹⁶

2) ข้อห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เข้าร่วมพิจารณาสำนวนไต่สวน
ข้อเท็จจริง ด้วยเหตุดังต่อไปนี้⁹⁷

1. รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหามาก่อน เว้นแต่จะารู้เห็น
เหตุการณ์มาก่อนอื่นเนื่องจากได้รับแต่งตั้งเป็นประธานอนุกรรมการไต่สวน
2. มีส่วนได้เสียในเรื่องกล่าวหา
3. มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหา หรือผู้ถูกกล่าวหา
4. เป็นผู้กล่าวหาหรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้อง
ร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดาหรือมารดากับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา
5. มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะญาติหรือเป็นหุ้นส่วน หรือมีผล
ประโยชน์ร่วมกัน หรือขัดแย้งกันทางธุรกิจกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

3) องค์ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช.⁹⁸

1. การประชุมเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัย (ได้แก่ สำนวนการ
ไต่สวนข้อเท็จจริง) หรือการให้ความเห็นชอบ (เช่น การแต่งตั้งตำแหน่งรองเลขาธิการคณะ
กรรมการ ป.ป.ช. หรือเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช.) ต้องมีองค์ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. 2
ใน 3 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คือต้องมีกรรมการ ป.ป.ช. เข้าร่วมตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป จึงจะเป็นองค์
ประชุมชอบด้วยกฎหมาย

2. การประชุมทั่วไป นอกจากใน ข้อ 1 ต้องมีกรรมการ ป.ป.ช. มา
ประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมด คือตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป จึงถือว่าเป็นองค์
ประชุมที่ชอบด้วยกฎหมาย

⁹⁶มาตรา 50 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

⁹⁷มาตรา 51 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁹⁸มาตรา 52 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542.

⁹⁹มาตรา 20 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

(14) การลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การลงมติที่ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ถือเสียงข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นมติเกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัย หรือเกี่ยวกับการให้ความเห็นชอบ¹⁰⁰

3.5.2 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีมีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดอาญาไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

3.5.2.1 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แตกต่างกับการดำเนินคดีอาญากับประชาชนทั่วไป เช่น ข้อกล่าวหา วิธีการสอบสวน ผู้มีอำนาจในการกล่าวหา ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดี กระบวนการพิจารณาของศาลและชั้นศาลที่มีพิจารณาพิพากษาซึ่งขั้นตอนและวิธีการเหล่านี้ไม่เคยปรากฏในระบบกฎหมายไทยมาก่อน เพราะในอดีตการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ใช้วิธีการและขั้นตอนเหมือนกันกับการดำเนินคดีอาญากับประชาชนธรรมดา แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มีแนวคิดใหม่โดยเห็นว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นบุคคลมีอำนาจและสิทธิพิเศษเหนือประชาชนธรรมดา ตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบางตำแหน่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการบริหารประเทศ ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงกำหนดวิธีการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ต่างกับประชาชน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นจริง โปร่งใสและรวดเร็ว จึงบัญญัติให้นำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงศาลเดียว โดยไม่มีการอุทธรณ์และฎีกา

ด้วยเหตุที่การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีลักษณะพิเศษดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น จึงเห็นควรพิจารณากระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังต่อไปนี้

¹⁰⁰ข้อ 7 ของประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ครั้งที่ 31 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2549.

(1) กระบวนการกล่าวหา

1) ผู้มีอำนาจกล่าวหา

1. ผู้เสียหาย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ผู้เสียหายเป็นผู้ที่มีอำนาจกล่าวหาบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุในมาตรา 66 ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและข้าราชการทางการเมืองอื่น¹⁰¹ บุคคลอื่นไม่มีอำนาจกล่าวหา ยกเว้นจะเป็นผู้มีอำนาจกล่าวหาแทนผู้เสียหาย การที่กฎหมายกำหนดเฉพาะผู้เสียหายก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้ผู้ที่มีส่วนได้เสีย ซึ่งรู้เรื่องการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงๆ เป็นผู้มีอำนาจกล่าวหา เพราะถ้ากฎหมายเปิดโอกาสให้ใครก็ได้ที่สามารถจะกล่าวหาบุคคลในมาตรา 66 ได้ โดยไม่มีข้อจำกัดที่รัดกุมแล้ว อาจจะมีการกลั่นแกล้งทางการเมืองโดยเอาเรื่องไม่จริงมากล่าวหาอันจะก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลเหล่านั้น ได้ เพราะเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งในทางการเมืองระดับสูงและเป็นผู้บริหารประเทศด้วย เช่น นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี เป็นต้น

¹⁰¹ พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ.2535 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ข้าราชการการเมืองอื่น นอกจากนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ได้แก่

1. รองนายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
3. รัฐมนตรีว่าการทบวง
4. รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
5. รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
6. ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
7. ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
8. ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
9. เลขานุการนายกรัฐมนตรี
10. รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
11. โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
12. รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
13. เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
14. ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
15. เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
16. ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
17. เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
18. ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

2. ผู้ยื่นคำร้องแทนผู้เสียหาย

บุคคลที่มีอำนาจยื่นคำร้องแทนผู้เสียหาย ได้แก่ 1. ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย ให้ยื่นคำร้องแทน 2. ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งอยู่ในความดูแลและไม่สามารถร้องเองได้ 3. บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ในกรณีผู้เสียหายตายหรือมีเหตุจำเป็น ไม่สามารถยื่นคำร้องเองได้ หรือไม่สามารถมอบอำนาจได้ 4. ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลในกรณีผู้เสียหายเป็นนิติบุคคล 5.ญาติของผู้เสียหายในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลไม่สามารถทำหน้าที่ได้ด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ¹⁰²

2) ระยะเวลาในการกล่าวหา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ไม่ได้บัญญัติ ว่าผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนผู้เสียหายจะต้องยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อใด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ว่า แม้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่ระบุในมาตรา 66 จะพ้นจากการดำรงตำแหน่งไปแล้วเป็นเวลาเกิน 2 ปี คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ยังคงมีอำนาจดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่นว่านั้นได้ ต่างกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถ้าพ้นจากการดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลาเกิน 2 ปี คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่มีอำนาจรับเรื่องไว้พิจารณา¹⁰³ ในกรณีเช่นนี้ ถ้าเป็นคำร้องเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐคนนั้นว่า กระทำความผิดทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งเรื่องร้องเรียนไปให้พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่ความผิดเกิด เพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

3) รูปแบบคำร้องเรียนกล่าวหา

คำร้องเรียนกล่าวหาจะต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอย่างน้อยต้องมีรายละเอียด ดังนี้¹⁰⁴

1. ชื่อและที่อยู่ของผู้เสียหาย
2. ชื่อและที่อยู่ของผู้ยื่นคำร้องแทนความเกี่ยวพันกับผู้เสียหาย
3. ชื่อหรือตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา

¹⁰² มาตรา 68, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 75.

¹⁰³ มาตรา 84, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 54.

¹⁰⁴ มาตรา 67, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 69

3. ชื่อหรือตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหา

4. ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาความเสียหายที่ได้รับ พร้อมพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

5. ลายมือชื่อของผู้เสียหายหรือผู้ยื่นคำร้องแทน แล้วแต่กรณี

4) ข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิด

การกล่าวหาว่าบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและข้าราชการการเมืองอื่นว่ากระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มี 3 กรณี¹⁰⁵ คือ

1. กล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ
2. กล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา ก่อตั้งแต่มตรา 147 ถึง มาตรา 166
3. กล่าวหาว่า กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น เช่น กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2502 การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542 เป็นต้น

(2) กระบวนการได้สวนข้อเท็จจริง

กระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงกรณีดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช.เอง หรือคณะอนุกรรมการได้สวน ก็มีกระบวนการและขั้นตอนในการได้สวนข้อเท็จจริงดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.5.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับการได้สวนข้อเท็จจริง คือ

กระบวนการรับเรื่องร้องเรียน กระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น กระบวนการแต่งตั้งคณะกรรมการได้สวน องค์คณะของคณะอนุกรรมการได้สวน องค์ประกอบคณะอนุกรรมการได้สวน แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการได้สวน ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ การคัดค้านคณะอนุกรรมการได้สวน การเปิดประชุมคณะอนุกรรมการได้สวนนัดแรก กระบวนการแจ้งข้อกล่าวหา กระบวนการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา การทำสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริง กระบวนการพิจารณาสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงชั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

¹⁰⁵ มาตรา 66, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถ 50.

(3) ผลการลงมติ ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าคดีมีมูล

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กระทำความผิดที่ระบุไว้ในมาตรา 66 จะก่อให้เกิดผล 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปยังอัยการสูงสุด เพื่อฟ้องศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 70¹⁰⁶

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปยังประธานวุฒิสภา ตามมาตรา 56 (1)¹⁰⁷ เพื่อดำเนินการประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาการถอนถอนออกจากตำแหน่ง

3) ผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 66 จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าวุฒิสภามีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษามาตรา 55¹⁰⁸

3.5.2.2 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66

(1) กระบวนการกล่าวหา

1) ผู้มีอำนาจกล่าวหา

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 84¹⁰⁹ ไม่ได้บัญญัติว่าผู้เสียหายเท่านั้น จึงจะมีอำนาจกล่าวหา

¹⁰⁶ มาตรา 70 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁰⁷ มาตรา 56 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานตามมาตรา 54 วรรคสองและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยัง

1. ประธานวุฒิสภา ถ้าข้อกล่าวหาเป็นเรื่องประธานวุฒิสภาส่งมาตามมาตรา 43 (1) หรือเรื่องที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรา 43 (2)”

¹⁰⁸ มาตรา 55 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล และข้อกล่าวหาเป็น เรื่องที่วุฒิสภาส่งมาตามมาตรา 43 (1) หรือผู้เสียหาย ยื่นคำร้อง เพื่อดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 43 (2) นับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติดังกล่าว ผู้ถูกกล่าวหา จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าวุฒิสภามีมติ หรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีคำพิพากษาแล้วแต่กรณี”

¹⁰⁹ มาตรา 84, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 103

แตกต่างกับการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66 แต่เป็นการบัญญัติเปิดช่องกว้างให้ใครก็ได้ที่รู้เห็นหรือมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐก็สามารถกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ และแม้จะเป็นการกล่าวหาด้วยบัตรสนเท่ห์¹¹⁰ ถ้าได้ระบุพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะได้รับไว้ดำเนินการเช่นกัน นอกจากนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหยิบยกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐขึ้นพิจารณาดำเนินการไต่สวนได้ด้วย ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดคนหนึ่งกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดหน้าที่ในการยุติธรรม¹¹¹ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะใช้เหตุอันควรสงสัยว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร้ายแรงผิดปกติ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นไม่ได้ เพราะมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้บัญญัติไว้แจ้งชัดว่า ผู้เสียหายหรือผู้ทำการแทนผู้ที่เสียหายเท่านั้นที่จะมีอำนาจกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้

2) ระยะเวลาในการกล่าวหา

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66 กฎหมายบัญญัติว่า คำกล่าวหาจะต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ขณะเจ้าหน้าที่ของรัฐดำรงตำแหน่ง หรือพ้นจากตำแหน่งไม่เกิน 2 ปี ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐพ้นจากตำแหน่งเกิน 2 ปี¹¹² คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจรับเรื่องไว้พิจารณาดำเนินการ

3) รูปแบบหนังสือกล่าวหา

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จะต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา พร้อมพยานหลักฐานหรืออ้างอิงพยานหลักฐาน¹¹³

4) ข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิด

¹¹⁰ มาตรา 87, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 84.

¹¹¹ มาตรา 88, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 53.

¹¹² มาตรา 84, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 54.

¹¹³ มาตรา 84, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 70.

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66 ว่ากระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มี 3 กรณี¹¹⁴

1. กล่าวหากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่
2. กล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ
3. กล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการ

ยุติธรรม

เป็นที่สังเกตว่า กฎหมายไม่ได้บัญญัติฐานความผิดร้ายผิดปกติไว้ในมาตรา 84 ซึ่งต่างกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กฎหมายบัญญัติฐานร้ายผิดปกติเป็นความผิดอาญาที่บัญญัติอยู่ในหมวดที่ 6 ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(2) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

การไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนเอง หรือคณะอนุกรรมการไต่สวนเป็นผู้ดำเนินการ ก็มีขั้นตอนและวิธีการไต่สวนข้อเท็จจริงดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.5.1 เรื่องหลักทั่วไปเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริง ในกรณีที่มีการไต่สวนข้อเท็จจริงหากคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าถ้าให้ผู้ถูกกล่าวหายังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ราชการหรือเป็นอุปสรรคในการไต่สวนข้อเท็จจริง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งเรื่องไปให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อสั่งพักราชการและพักงานได้ เพื่อรอฟังผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช.¹¹⁵

(3) ผลการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1) ประเภทของการลงมติ

การลงมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ลักษณะ คือ

1. การลงมติทั่วไป คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมด¹¹⁶ และการลงมติถือเสียงข้างมาก¹¹⁷

¹¹⁴ มาตรา 84, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 103.

¹¹⁵ มาตรา 90 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹¹⁶ มาตรา 20, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 98.

¹¹⁷ มาตรา 23 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2. การลงมติในการพิจารณาวินิจฉัยหรือให้ความเห็นชอบ เช่น การวินิจฉัยว่าคดีมีมูลตามข้อกล่าวหาหรือไม่ หรือการลงมติในการให้ความเห็นชอบ เช่น การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งตำแหน่งรองเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเลขาธิการ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องมาประชุมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมด จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม ต้องลงคะแนนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นมติที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงกล่าวได้ว่า องค์ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการลงมติในการวินิจฉัยหรือการให้ความเห็นชอบ ต้องมีองค์คณะประชุมอย่างน้อย 6 คน คือ 2 ใน 3 ของ 9 คน และต้องมีมติอย่างน้อย 4 เสียง คือ 2 ใน 3 ของ 6 คน

2) ผลการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการพิจารณาวินิจฉัย มี 2 ประเภท¹¹⁸ คือ

1. คดีไม่มีมูล

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาพยานหลักฐานจากสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว เห็นว่า ข้อกล่าวหาไม่มีมูล ก็จะลงมติให้ข้อกล่าวหาผิดไป ตามมาตรา 91

2. คดีมีมูล

ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงในข้อกล่าวหาใด เห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นการกระทำความผิดทางวินัยหรือมีมูลความผิดทางอาญา จะต้องดำเนินการแยกออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การดำเนินการทางวินัย

2.1.1 ประเภทเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกดำเนินการทางวินัย

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ใดกระทำความผิดทางวินัยแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกดำเนินการทางวินัย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท¹¹⁹ คือ

2.1.1.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐทั่วไป

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาข้อมูลความผิดทางวินัยแล้ว ประธานกรรมการ ป.ป.ช. จะทำหนังสือส่งรายงาน (การไต่สวน) และเอกสารพร้อม

¹¹⁸ มาตรา 91 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹¹⁹ มาตรา 92 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่วินิจฉัยว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดไปให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยขึ้นอีก ให้ถือว่ารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมายหรือระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นๆ แล้วแต่กรณี

2.1.1.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานพิเศษ

กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งมูลความคิดทางวินัยกับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครองหรือข้าราชการอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ต้องทำหนังสือส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ประธานคณะกรรมการตุลาการ หรือประธานคณะกรรมการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการตุลาการ หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการอัยการ โดยถือเอารายงานและเอกสารของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวน

2.1.1.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่มีกฎหมายวินัยบังคับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งมูลความคิด แต่เนื่องจากไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยกับเจ้าหน้าที่เหล่านั้น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เช่นกัน

2.1.2 การพิจารณาและแจ้งผลการลงโทษให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.ทราบ

เมื่อผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ต้องดำเนินการพิจารณาลงโทษภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจะต้องส่งสำเนาคำสั่งลงโทษไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ออกคำสั่งลงโทษ¹²⁰

¹²⁰ มาตรา 93 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2.1.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามมติคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.1.3.1 ความผิดทางวินัย

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาได้รับรายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ชี้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดวินัยแล้ว ไม่ดำเนินการพิจารณาโทษผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า กระทำความผิดทางวินัย ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ถือว่า ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนกระทำความผิดวินัย ตามกฎหมายหรือระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา¹²¹ เว้นแต่กรณีผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นข้าราชการตุลาการหรือข้าราชการตุลาการศาลปกครองหรือข้าราชการอัยการ แม้จะไม่ได้พิจารณาโทษผู้ถูกกล่าวหาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่ถือว่าผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัย เพราะมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ไม่ได้บัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาของข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการ ศาลปกครองและข้าราชการอัยการจะต้องพิจารณาโทษ ผู้ถูกกล่าวหาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.1.3.2 เสนอรายงานเพื่อให้นายกรัฐมนตรีสั่งการ

ตามที่เห็นสมควร

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้ดำเนินพิจารณาโทษผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาภายในเวลา 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และส่งสำเนาคำสั่งลงโทษไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ออกคำสั่งลงโทษแล้วก็ตาม แต่ถ้าเป็นการลงโทษทางวินัยที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่เหมาะสมตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องทำรายงานเสนอนายกรัฐมนตรี เพื่อให้สั่งการตามที่เห็นสมควร¹²²

2.1.3.3 สั่งคณะกรรมการบริหารงานบุคคลกลางแก้ไขให้ถูกต้องตามความเหมาะสม

นอกจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะทำรายงานเสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อสั่งการตามที่เห็นสมควรแล้ว ในกรณีที่มีความจำเป็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะสั่ง

¹²¹ มาตรา 94 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²² มาตรา 95 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน หรือคณะกรรมการอื่น ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือคณะกรรมการที่บริหารรัฐวิสาหกิจหรือผู้แต่งตั้งกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างส่วนราชการหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ แล้วแต่กรณี พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องเหมาะสมต่อไปก็ได้ แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการ ศาลปกครอง หรือข้าราชการอัยการ ได้พิจารณาการลงโทษไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องไม่เสนอรายงานไปยังนายกรัฐมนตรี และไม่เสนอไปยังคณะกรรมการบริหารงานบุคคลกลางของข้าราชการนั้นๆ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องเสนอไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการหรือประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครองหรือประธานคณะกรรมการอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี¹²³

2.1.4 อุทธรณ์ คุลพินิจ การส่งลงโทษของผู้บังคับบัญชา

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ลงมติว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยแล้ว จะต้องพิจารณาลงโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว ในกรณีนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเห็นว่า การลงโทษทางวินัยของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน ไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง ก็สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คุลพินิจในการส่งลงโทษทางวินัยของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูกกล่าวหาต่างๆ ได้ แต่ต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีคำสั่งลงโทษ¹²⁴

2.2 การดำเนินคดีอาญา

กระบวนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เป็นกระบวนการที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ซึ่งแยกการพิจารณาออกเป็น 5 ประการ¹²⁵ คือ

2.2.1 ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

¹²³ มาตรา 95, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 122.

¹²⁴ มาตรา 96 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²⁵ มาตรา 97 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีความผิดทางอาญา ก็จะส่งสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งจะประกอบด้วย รายงานในการไต่สวน เอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการวินิจฉัยคดีไปให้อัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป โดยให้ถือว่า รายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่ออัยการสูงสุดยื่นฟ้องแล้ว ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

2.2.2 กรณีสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. สมบูรณ์

เมื่ออัยการสูงสุดเห็นว่า รายงานและเอกสารพร้อมทั้ง ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ส่งมานั้น สมบูรณ์มีพยานหลักฐานที่น่าพิศวงได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญา ก็จะส่งฟ้องศาล

2.2.3 กรณีสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สมบูรณ์

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้ง ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว เห็นว่าไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ อัยการสูงสุดต้องแจ้งข้อ ไม่สมบูรณ์ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบในคราวเดียวกัน ซึ่งในกรณีนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. และ อัยการสูงสุด ต้องตั้งคณะทำงานขึ้น โดยมีผู้แทนจากฝ่ายละจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อรวบรวมพยาน หลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งอัยการสูงสุด เพื่อฟ้องคดีต่อไป แต่ถ้าคณะทำงานหาข้อยุติเกี่ยวกับการ ดำเนินการฟ้องคดีไม่ได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็มีอำนาจฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้อง คดีแทนก็ได้

2.2.4 กรณีอัยการสูงสุด เป็นผู้ถูกดำเนินคดี

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นผู้ถูกกล่าวหาและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า การกระทำของอัยการสูงสุดมีความผิดทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้อง ฟ้องคดีเองต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

2.2.5 ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จะถูกอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือทนายความ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ฟ้องคดีแทนแล้วแต่กรณี ยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นที่มี เขตอำนาจพิจารณาคดีอาญา เช่น ศาลจังหวัด ศาลอาญา เป็นต้น ซึ่งต่างกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เมืองที่จะต้องยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3.5.3 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีร่ำรวยผิดปกติ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 ได้บัญญัติคํานิยามว่า

“ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ¹²⁶

“ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่¹²⁷

เจตนารมณ์ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติคํานิยามว่า “ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ” และ “ร่ำรวยผิดปกติ” ต่างก็มีวัตถุประสงค์อันเดียวกัน คือ การตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้คํานิยามทั้งสองจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็ตาม แต่คํานิยามทั้งสองนำไปใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คํานิยามว่า “ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ” ใช้เฉพาะกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ในขณะที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ารับตำแหน่งกับเมื่อพ้นตำแหน่งว่ามีทรัพย์สินและหนี้สินเพิ่มมากขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด ส่วนคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” ใช้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่ำรวยผิดปกติ หรือกรณีที่มีบุคคลอื่นใดกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร่ำรวยผิดปกติ เป็นการตรวจสอบถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด แม้ทรัพย์สินหรือหนี้สินจะไม่เพิ่มหรือลดลงมากผิดปกติก็ตาม แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่สมควรอันเนื่องมา

¹²⁶ มาตรา 4 วรรคสิบสอง, แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²⁷ มาตรา 4 วรรคสิบสาม แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

จากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ที่ถือว่าอยู่ในข่ายความหมายของคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” เช่นกันสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทใดบ้างจะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 39¹²⁸ และผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา 40 เช่น ปลัดกระทรวงกลาโหม เลขาธิการวุฒิสภา เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประธานกรรมการ และกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์¹²⁹

เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ แม้จะดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ไม่ได้บัญญัติให้ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะไม่ถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีหนี้สินลดลงผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่

การกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร่ำรวยผิดปกติถือเป็นข้อกล่าวหาที่มีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา เพราะการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่ำรวยผิดปกติ ผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้จนกว่าวุฒิสภามีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษา¹³⁰ และจะถูกอัยการสูงสุดดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มมากขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน¹³¹ และถ้าวุฒิสภามีมติถอดถอนตามรายงานที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอในข้อหาเรื่องร่ำรวยผิดปกติ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นก็จะพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลาห้าปีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 65 วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้ใดถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งหรือให้ออกจากราชการนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอน และให้ตัดสิทธิผู้นั้นในการ

¹²⁸ มาตรา 39, อ้างอิงแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 57.

¹²⁹ ประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542. เรื่องกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

¹³⁰ มาตรา 55, อ้างอิงแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹³¹ มาตรา 80 (1) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ดำรงตำแหน่งใดในทางการเมือง หรือในหน่วยงานของรัฐหรือในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี

แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณคดีเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีตำแหน่งระบุในมาตรา 58 เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการเลือกตั้ง ฯลฯ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวร้ายวณคดี เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ไม่ได้เช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นกัน¹³² และจะถูกอัยการสูงสุด ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹³³ และถ้าวุฒิสภามีมติถอดถอนออกจากตำแหน่ง ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกจากราชการนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานของรัฐเป็นเวลา 5 ปี ตามมาตรา 65

แม้จะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่ใช่ตำแหน่งที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 58 ก็ตาม เจ้าหน้าที่ของรัฐเหล่านั้นก็อาจถูกดำเนินคดีในข้อหาร้ายวณคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาแล้วแต่กรณี เพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่มีมากขึ้นผิดปกติดกเป็นของแผ่นดินได้เช่นกัน แม้จะถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีดังกล่าวออกจากตำแหน่งไม่ได้เหมือนกับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 จึงได้บัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณคดีไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเหล่านั้นจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุไว้ในมาตรา 58 หรือไม่ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการกล่าวหาว่าร้ายวณคดีเพื่อดำเนินการถอดถอนออกจากตำแหน่งตามมาตรา 59¹³⁴ และดำเนินคดีอาญากับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 66¹³⁵ ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 66 ได้กล่าวไว้แล้ว ในหัวข้อ 3.5.2 เรื่อง กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา ส่วนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากร้ายวณคดี จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

¹³² มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹³³ มาตรา 80 (2) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹³⁴ มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 49.

¹³⁵ มาตรา 66, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 50.

ลักษณะที่ 2 การกล่าวหาว่าร้ายวผดปคตั่วไป เป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผดปคตั่ว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 75 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายวผดปคตั่วให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่า พฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหา นั้น เข้าหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับไว้พิจารณาหรือไม่...” ซึ่งเป็นการกล่าวหาที่ไม่ได้อ้างเอาความผิดฐานร้ายวผดปคตั่ว เพื่อดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58¹³⁶ ออกจากตำแหน่งหรือเพื่อกำหนดคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับบุคคลที่ระบุในมาตรา 66 เช่น นาย ก. กล่าวหาว่า นายกรัฐมนตรี ข. ร้ายวผดปคตั่วต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงตามมาตรา 43 (3) โดยจะต้องทำการไต่สวนตามบทบัญญัติในหมวด 4 ตามมาตรา 77 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาผลการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว มีมติว่านายกรัฐมนตรี ข. ร้ายวผดปคตั่วจริง ก็ต้องส่งรายงานผลการตรวจสอบเอกสารทั้งหมดไปยังอัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสั่งให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปคตั่วตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะไม่ส่งรายงานผลการพิจารณาไปยังประธานวุฒิสภาดำเนินการตามบทบัญญัติของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 56 (1) เพราะไม่ใช่กรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือประชาชนผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนเข้าชื่อกันร้องต่อประธานวุฒิสภาเพื่อขอให้วุฒิสภามีมติถอดถอนนายกรัฐมนตรี ข. ออกจากตำแหน่ง วุฒิสภาจึงไม่สามารถดำเนินการถอดถอนนายกรัฐมนตรี ข. ในกรณีนี้ได้ เพราะการที่จะดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ได้ จะต้องผ่านกระบวนการตามมาตรา 59 เสียก่อน แต่กรณีดังกล่าวเป็นการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายวผดปคตั่วทั่วๆ ไป เช่นเดียวกับการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดๆ ในมาตรา 58 เช่น กล่าวหาว่า ร.ต.ต. แดงร้ายวผดปคตั่ว เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผดปคตั่วทั่วๆ ไป มีข้อพิจารณา ดังนี้

3.5.3.1 กระบวนการกล่าวหา

(1) ผู้มีอำนาจกล่าวหา

¹³⁶ มาตรา 58; อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 44.

เนื่องจากการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณิชปคิต โดยไม่ได้อ้างเพื่อขอลดถอนออกจากตำแหน่งหรือเพื่อเป็นมูลฐานในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66 จึงเป็นการกล่าวหาว่าร้ายวณิชปคิตเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งยึดทรัพย์สินที่ร้ายวณิชปคิตตกเป็นของแผ่นดินเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงเปิดโอกาสให้ทุกคนมีอำนาจที่จะกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณิชปคิตได้ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม จึงแยกผู้มีอำนาจในการกล่าวหาว่าร้ายวณิชปคิตออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ผู้กล่าวหาที่มีตัวตน เป็นกรณีที่ผู้กล่าวหาที่มีชื่ออยู่แนชฌรียงเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณิชปคิต ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถติดต่อขอทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้กล่าวหาได้

2) การกล่าวหาด้วยบัตรสนเทห์ เป็นการกล่าวหาที่ไม่ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา ไม่สามารถติดต่อกับผู้กล่าวหาได้ โดยหลักการ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะไม่รับเรื่องร้องเรียนกล่าวหาที่เป็นบัตรสนเทห์ เว้นแต่การกล่าวหานั้นจะมีพยานหลักฐานเพียงพอในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้¹³⁷

3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวณิชปคิต การที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะยกเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดว่าร้ายวณิชปคิต จะต้องเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นมิใช่เป็นเจ้าหน้าที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจยกเหตุอันควรสงสัยว่าร้ายวณิชปคิตขึ้นพิจารณาดำเนินการไต่สวนได้¹³⁸

(2) ผู้ถูกกล่าวหา

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณิชปคิตตามมาตรา 75 เป็นการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ครอบคลุมกว้างขวาง เพราะกฎหมายใช้คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวณิชปคิต...” คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ตามคำนิยามของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 วรรคสอง หมายความว่า

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี

¹³⁷ มาตรา 87, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 84.

¹³⁸ มาตรา 77 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ข้าราชการการเมืองอื่น นอกจาก (1) และ (2)
ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ.2535

มาตรา 4 ได้แก่

- 5.1 รองนายกรัฐมนตรี
- 5.2 รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.3 รัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.4 รัฐมนตรีช่วยว่าการ
- 5.5 รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
- 5.6 ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- 5.7 ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
- 5.8 ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายก

รัฐมนตรี

- 5.9 เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.10 รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- 5.11 โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.12 รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.13 เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.14 ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.15 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.16 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.17 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.18 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
6. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ

การฝ่ายรัฐสภา ได้แก่

- 6.1 ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา
- 6.2 ที่ปรึกษารองประธานรัฐสภา
- 6.3 ที่ปรึกษาประธานวุฒิสภา

- 6.4 ที่ปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.5 ที่พิชารองประธานวุฒิสภา
- 6.6 ที่พิชารองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.7 เลขานุการประธานรัฐสภา
- 6.8 เลขานุการรองประธานรัฐสภา
- 6.9 เลขานุการประธานวุฒิสภา
- 6.10 เลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.11 เลขานุการรองประธานวุฒิสภา
- 6.12 เลขานุการรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
7. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
8. ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร
9. ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่ากฎเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹³⁹ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมข้าราชการการเมืองด้วย นั้นหมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่จำเป็นต้องไปที่เป็นข้าราชการการเมือง แต่ข้าราชการการเมืองต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามคำนิยามในกฎหมายฉบับนี้เสมอ

(3) รูปแบบการกล่าวหา

การกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่ำรวยผิดปกติตามมาตรา 75¹⁴⁰ นั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งต่างกับกรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐในข้อหาอื่น ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือ เช่น การกล่าวหาให้ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 66 การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งในมาตรา 66 เพื่อให้ดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 84 และการยื่นคำร้องขอให้ถอดถอนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ออกจากตำแหน่ง เป็นต้น

¹³⁹ มาตรา 4 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁰ มาตรา 75, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 51.

คำกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยดังนี้ คือ ชื่อ และที่อยู่ของผู้กล่าวหา ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ว่าผู้ถูกกล่าวหา ร้ายวณผิดปกติ

(4) ระยะเวลาในการร้องเรียนกล่าวหา

กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาให้ทำคำร้องเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายวณผิดปกติ ในขณะที่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นดำรงตำแหน่งอยู่ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกิน 2 ปี และในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะใช้เหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายวณผิดปกติ ก็ต้องไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งเช่นกัน

3.5.3.2 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะอนุกรรมการไต่สวนแล้วแต่กรณี ได้รับเรื่องร้องเรียนที่ผ่านกระบวนการไต่สวนทั่วไปตามหัวข้อ 3.5.1 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากนั้นจึงดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง ดังนี้

(1) ตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น ว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับเรื่องไว้พิจารณาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดหรือไม่

โดยตรวจสอบจากพฤติการณ์หรือเรื่องที่ร้องเรียนว่าควรจะได้รับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้ ก็นำมาพิจารณาประกอบเปรียบเทียบเรื่องทรัพย์สินและหนี้สินด้วย

(2) สั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เกิดความสงสัยในเรื่องรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินรายการใด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจง โดยจะกำหนดวันเวลาไม่น้อยกว่า 30 วัน แต่ไม่เกิน 60 วัน¹⁴¹ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มา โดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือไม่แจ้งเหตุผลให้ทราบ ถือว่าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นความผิดทางอาญา¹⁴²

(3) ยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว

ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบว่าทรัพย์สินรายใดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายวณผิดปกติ และมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่า จะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพหรือชุกซ่อน คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว

¹⁴¹ มาตรา 79 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴² มาตรา 118 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ในกรณีนี้ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอผ่อนผันขอรับทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ โดยผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้ เมื่อมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องจัดให้มีการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเร็ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงพยานหลักฐานได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไป จนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติว่า ข้อกล่าวหาเหล่านั้นไม่มีมูล แต่ต้องไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่ยึดหรืออายัดหรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาสามารถพิสูจน์ได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องคืนทรัพย์สินให้ผู้ถูกกล่าวหา¹⁴³

3.5.3.3 ผลจากการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าคดีมีมูล

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ลงมติว่า ผู้ถูกกล่าวหาใดร่ำรวยผิดปกติ จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือข้าราชการเมืองอื่น ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(2) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการศาลทหาร รองอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(3) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำร้องต่อศาล ที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(4) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่บุคคลตาม (1) (2) และ (3) ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุด ยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาสั่งลงโทษไล่ออกหรือปลด

¹⁴³ มาตรา 78 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ออก โดยให้ถือว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครอง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองหรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ประธานคณะกรรมการอัยการแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ

กรณีตาม (1) และ (2) เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว เห็นว่า รายงาน เอกสารและความเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งไปยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป โดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุด ตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี ในกรณีคณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

กรณีตาม (2) (3) และ (4) ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม¹⁴⁴

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วตาม (1) (3) หรือ (4) หรือกรณีประธานกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำฟ้องอัยการสูงสุดตาม (3) แล้วแต่กรณี จะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 80 ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีที่ฟ้องร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหา มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ¹⁴⁵

¹⁴⁴ มาตรา 80 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁵ มาตรา 81 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้โอนหรือกระทำใดๆเกี่ยวกับทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้กระทำหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 79 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี มีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำนั้นๆ ได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาล ว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน¹⁴⁶ นอกจากนี้ ถ้าศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร้ายวญผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติดกเป็นของแผ่นดิน แต่ไม่สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือได้แต่บางส่วน ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในอายุความ 10 ปี แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁴⁷

3.5.4 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

กฎหมายไทยไม่เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง (Impeachment) มาก่อน เพิ่งจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 เป็นฉบับแรกที่ได้ตราบทบัญญัติเกี่ยวกับการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตั้งแต่มาตรา 303 ถึงมาตรา 307 และได้นำบทบัญญัติหลักการถอดถอนออกจากตำแหน่งที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ปี 2540 ไปขยายความเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ตั้งแต่ มาตรา 58 ถึงมาตรา 65

การถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งโดยระบบ Impeachment เริ่มเกิดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เรียกว่า “Eisangelia” ต่อมาในศตวรรษที่ 14 ได้มีการนำ Impeachment มาใช้ในประเทศอังกฤษเพื่อเป็นการถ่วงดุลยระหว่างอำนาจของกษัตริย์และขุนนางระดับสูงที่เป็นคนโปรดของกษัตริย์กับสภาสามัญ (สภาผู้แทนราษฎร) เพื่อป้องกันยับยั้งไม่ให้ขุนนางระดับสูง (รัฐมนตรี) ใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม โดยสภาสามัญจะเป็นผู้ฟ้องกล่าวโทษขุนนางต่อสภาขุนนาง เพื่อให้ลงโทษปรับ จำคุก หรือปลดออกจากตำแหน่งหรือตัดสิทธิในผลประโยชน์ที่จะพึงได้รับในอนาคต และประเทศอังกฤษได้ยึดถือปฏิบัติตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (convention) โดยไม่ได้ตราเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด¹⁴⁸

¹⁴⁶ มาตรา 82 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁷ มาตรา 83 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁸ นิยม รัฐมฤตและคณะ, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องกระบวนการไต่สวน และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง, 13 ธันวาคม 2545, น 75

สำหรับการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มีข้อพิจารณาดังนี้

3.5.4.1 กระบวนการกล่าวหาเพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะถอดถอนได้

ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้นั้น จะต้องเป็นตำแหน่งเฉพาะที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 และมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เท่านั้น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ระบุในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบางตำแหน่งที่จะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้มีเพียง 4 ตำแหน่งเท่านั้น คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ส่วนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในตำแหน่งอื่น แม้จะกระทำความผิดดังเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 ก็ไม่อาจจะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ระบุในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 คือ

1. ประธานศาลฎีกา
2. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
3. ประธานศาลปกครองสูงสุด
4. อัยการสูงสุด
5. กรรมการเลือกตั้ง
6. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
8. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
9. รองประธานศาลฎีกา
10. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
11. หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร
12. รองอัยการสูงสุด
13. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 16¹⁴⁹

นอกจากตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม ไม่สามารถดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้

(2) ข้อกล่าวหาถอดถอน

ข้อกล่าวหาที่จะดำเนินการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ระบุในมาตรา 58 มี 5 ข้อกล่าวหาเท่านั้น คือ

- 1) มีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ
- 2) ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่
- 3) ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม
- 4) ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย
- 5) ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ส่วนข้อกล่าวหาที่จะถอดถอนกรรมการ ป.ป.ช. มี 3 ข้อกล่าวหา คือ

- 1) กระทำการขาดความเที่ยงธรรม
- 2) จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย
- 3) มีพฤติการณ์เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง

อย่างร้ายแรง

(3) ผู้มีอำนาจกล่าวหาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

บุคคลที่มีอำนาจกล่าวหาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุไว้ในมาตรา 58 และคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีดังนี้

- 1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจถอดถอนทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุในมาตรา 58 และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 16

¹⁴⁹ มาตรา 16 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาว่ากรรมการผู้ใดกระทำการขาดความเที่ยงธรรม จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมีพฤติการณ์ที่เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรงและขอให้วุฒิสภามีมติให้พ้นจากตำแหน่งได้”

2) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าซื้อกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีอำนาจถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 เท่านั้น ไม่มีอำนาจถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช.

3) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีอำนาจถอดถอนเฉพาะสมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเท่านั้น¹⁵⁰ แต่ไม่มีอำนาจถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น

ด้านนอกจากสามกรณีดังกล่าวแล้ว บุคคลอื่นใดก็ไม่มีอำนาจที่จะกล่าวหาเพื่อให้ดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้

3.5.4.2 กระบวนการยื่นคำร้องถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) กรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 ยื่นถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในมาตรา 58 มีขั้นตอนในการดำเนินการถอดถอน ดังนี้¹⁵¹

1) ต้องมีผู้ริเริ่มซึ่งมีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 100 คน มีหน้าที่จัดทำคำร้องขอถอดถอนและรับรองลายมือชื่อของประชาชนที่เข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน

2) ผู้ริเริ่มต้องไปแสดงตนต่อประธานวุฒิสภาก่อนเริ่มรวบรวมลายชื่อประชาชน จุดประสงค์ก็เพื่อเป็นการแจ้งให้ประธานวุฒิสภาทราบว่าจะมีการร้องขอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งใดบ้าง

3) คำร้องขอถอดถอนต้องทำเป็นหนังสือโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ระบุชื่อ ที่อยู่ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรหรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการที่มีรูปถ่ายสามารถแสดงตนได้และลงลายมือชื่อของผู้ร้องขอให้ถอดถอนพร้อมทั้งวันเดือนปีให้ชัดเจน

2. ระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาเป็นข้อๆ อย่างชัดเจนว่ามีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติดังไรบ้าง หรือมีพฤติการณ์ว่าส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่อย่างไรบ้าง ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่อย่างไร ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใด ต้องระบุพยานหลักฐานหรือเบาะแสตามสมควรและเพียงพอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการได้สวนต่อไปได้

¹⁵⁰ มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 49.

¹⁵¹ มาตรา 62 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

4) ผู้ริเริ่มนำคำร้องขอถอดถอนพร้อมรายชื่อประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน ขึ้นต่อประธานวุฒิสภาภายใน 180 วัน นับแต่วันที่ผู้ริเริ่มไปแสดงตนต่อประธานวุฒิสภาเพื่อแจ้งให้ทราบถึงการจะขึ้นคำร้องขอถอดถอน

(2) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง โดยมีวิธีการ ดังนี้

1) กรณีถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าจำนวน 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของสภาทั้งหมด โดยระบุชื่อ ที่อยู่ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนพร้อมทั้งลงลายมือชื่อและลงวันที่ เดือน ปี อีกทั้งระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาเป็นข้อๆ อย่างชัดเจนว่า มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติดังไร ส่อว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดในตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอย่างไร และต้องระบุพยานหลักฐานเพียงพอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้นำไปยื่นต่อประธานวุฒิสภา โดยไม่ต้องมีการรวบรวมรายชื่อผู้ริเริ่มขอถอดถอนไปยื่นต่อประธานวุฒิสภาเหมือนกับขั้นตอนการดำเนินการของประชาชนที่เข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นรายชื่อ เมื่อประธานวุฒิสภารับคำร้องขอจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จะต้องตรวจสอบความถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติแล้ว จึงส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป

2) กรณีถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช.ออกจากตำแหน่งตามมาตรา 16 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ระบุชื่อ ลงลายมือชื่อ วันเดือนปี ระบุพฤติการณ์กล่าวหาเป็นข้อๆ ให้ชัดเจน เช่นเดียวกับในข้อ (1) แล้วนำเสนอประธานวุฒิสภา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 61 และวุฒิสภาจะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเองตามมาตรา 63 ประกอบมาตรา 16

(3) กรณีสมาชิกวุฒิสภาเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา เพื่อถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาด้วยกัน ซึ่งมีขั้นตอนเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นคำร้องขอถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹⁵²

3.5.4.3 กระบวนการตรวจสอบคำร้องขอถอดถอน

เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้องขอถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง จากประชาชน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี ประธานวุฒิสภา

¹⁵² มาตรา 62, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 151.

สภาจะทำการตรวจสอบและพิจารณาว่าคำร้องขอถูกต้องและครบถ้วนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ตามมาตรา 61 หรือมาตรา 62 หรือไม่ หากเห็นว่าถูกต้องและครบถ้วนแล้ว ให้ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามบทบัญญัติในหมวด 4 โดยเร็ว แต่ถ้าเห็นว่าคำร้องขอไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ให้ประธานวุฒิสภาแจ้งให้ประชาชนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งเป็นผู้ร้องขอถอดถอน แล้วแต่กรณี ทราบเพื่อดำเนินการให้ถูกต้องต่อไป เมื่อได้รับทราบแล้ว ประชาชนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 61 หรือในมาตรา 62 ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากประธานวุฒิสภา¹⁵³ ในกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร้องถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประธานวุฒิสภา เมื่อรับเรื่องแล้วก็ดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยไม่ต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.

3.5.4.4 กระบวนการพิจารณาถอดถอน

กระบวนการพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งมี 2 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาถอดถอนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตามที่ประธานวุฒิสภาส่งมาให้ดำเนินการตามมาตรา 63 คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามหลักทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 3.5.1 คือ การดำเนินกระบวนการไต่สวนต้องพิจารณาถึง ข้อห้ามแต่งตั้งบุคคลเป็นคณะอนุกรรมการไต่สวน การไต่สวนข้อเท็จจริงโดยคณะอนุกรรมการไต่สวน ข้อห้ามในการไต่สวนข้อเท็จจริง ข้อห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับเรื่องหรือยกขึ้นพิจารณากระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น กระบวนการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน การคัดค้านคณะอนุกรรมการไต่สวน การแจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ การประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนนัดแรก กระบวนการแจ้งข้อกล่าวหา กระบวนการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา การทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กระบวนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. การลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้ จะต้องเป็นกรณีที่

¹⁵³ มาตรา 63 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.25

ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหรือประชาชนเข้าชื่อกันตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดในมาตรา 59 มาให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามมาตรา 43 (1) เท่านั้น

2) ผลการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งที่ประธานวุฒิสภาส่งมาตามมาตรา 63 แล้วการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อให้เกิดผล 2 ประการ คือ

1. กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า คดีไม่มีมูล ข้อกล่าวหาที่ร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งเป็นอันตกไป¹⁵⁴ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องทำรายงานระบุความเป็นมาหรือข้อกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริง เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยและบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องไปยังประธานวุฒิสภา¹⁵⁵

2. กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า คดีมีมูล นั้นหมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานหนึ่งหรือหลายฐานความผิด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 ได้แก่ ความผิดฐานมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดผล ดังนี้

2.1 ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้จนกว่าวุฒิสภาจะมีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา แล้วแต่กรณี¹⁵⁶

2.2 ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกอภัยการสูงสุดฟ้องเป็นคดีอาญาและร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹⁵⁷ ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.3 คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ประธานวุฒิสภาดำเนินการจัดประชุมเพื่อลงมติโดยเร็ว¹⁵⁸

¹⁵⁴ มาตรา 53 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁵⁵ มาตรา 54 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁵⁶ มาตรา 55, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹⁵⁷ มาตรา 71 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติมาตรา 70 มาใช้บังคับกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาที่มาจากการเข้าชื่อร้องขอต่อวุฒิสภา ตามมาตรา 59 ที่มูลความผิดทางมาตรา 66 โดยอนุโลม”

¹⁵⁸ มาตรา 64 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

(2) ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาถอดถอนของวุฒิสภา

เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว จะต้องรีบดำเนินการประชุมสมาชิกวุฒิสภาโดยเร็ว ถ้าได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในระหว่างปิดสมัยประชุม ประธานวุฒิสภาต้องแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ เพื่อนำความบังคมทูลเพื่อขอให้มีพระบรมราชโองการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว

วุฒิสภามีอำนาจพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง เพียง 3 จำพวก คือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุในมาตรา 58 ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด ฯลฯ เป็นต้น และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การลงคะแนนถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง จะต้องเป็นการลงคะแนนลับและต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ การลงมติของวุฒิสภาถือเป็นที่สุด จะร้องขอให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวโดยอาศัยเหตุเดียวกันอีกไม่ได้ และผลของการลงมติถอดถอนทำให้กระทบต่อสิทธิเจ้าหน้าที่ของรัฐดังนี้

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะพ้นจากการดำรงตำแหน่งนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติถอดถอน และถูกตัดสิทธิมิให้ดำรงตำแหน่งในทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 และกรรมการ ป.ป.ช. ให้ออกจากราชการ นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นในการดำรงตำแหน่งในหน่วยงานของรัฐหรือในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี

นอกจากนี้ ประธานวุฒิสภาจะต้องแจ้งมติการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเร็ว¹⁵⁹

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของผลทางกฎหมายในการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กับวุฒิสภา กล่าวคือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าคดีมีมูล ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าวุฒิสภาจะมีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษาแล้วแต่กรณี แต่ผู้ถูกกล่าวหายังอยู่ในตำแหน่งเพียงแต่ถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่ แต่กรณีวุฒิสภามีมติถอดถอน ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติและถือเป็นเด็ดขาด ตามมาตรา 65

¹⁵⁹ มาตรา 65 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

แต่กรณีวุฒิสภามีมติถอดถอน ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติและถือเป็นเด็ดขาด ตามมาตรา 65

ปัญหาจึงมีว่า ในระหว่างที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากผลที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าคดีมีมูล ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนหรือไม่

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นกรณีเช่นนี้ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนตามสิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาอยู่อย่างไรรู้ก็ยังคงมีอยู่อย่างนั้น เพราะผู้ถูกกล่าวหา ยังเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ เพียงแต่ถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น ประกอบกับมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ใช่เป็นมติเสร็จเด็ดขาด เหมือนกับมติของวุฒิสภาที่มีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการดำรงตำแหน่งทันทีที่มีมติถอดถอน

3.5.5 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นวิธีการหนึ่งในการยับยั้งการฉ้อราษฎร์บังหลวง ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการบัญญัติในเรื่องการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน เจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ตั้งแต่มาตรา 32 ถึงมาตรา 42 ซึ่งการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน เจ้าหน้าที่ของรัฐมีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

3.5.5.1 การตรวจสอบการแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ประเภท เท่านั้น คือ

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

การดำรงตำแหน่งใดบ้างที่ถือว่าเป็นตำแหน่งทางการเมืองก็เป็นไปตามคำนิยาม ในมาตรา 4 วรรคสอง ของพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (1) และ (2)
ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง¹⁶⁰ ได้แก่
 - 5.1 รองนายกรัฐมนตรี
 - 5.2 รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 - 5.3 รัฐมนตรีว่าการทบวง
 - 5.4 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
 - 5.5 รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
 - 5.6 ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
 - 5.7 ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
 - 5.8 ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนัก

นายกรัฐมนตรี

- 5.9 เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.10 รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- 5.11 โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.12 รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.13 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.14 ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.15 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.16 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.17 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.18 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
6. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา¹⁶¹ ได้แก่

ราชการฝ่ายรัฐสภา¹⁶¹ ได้แก่

¹⁶⁰ มาตรา 4, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 101

¹⁶¹ มาตรา 61 แห่ง พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา พ.ศ.2518

- 6.1 ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา
- 6.2 ที่ปรึกษารองประธานรัฐสภา
- 6.3 ที่ปรึกษาประธานวุฒิสภา
- 6.4 ที่ปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.5 ที่ปรึกษารองประธานวุฒิสภา
- 6.6 ที่ปรึกษารองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.7 เลขานุการประธานรัฐสภา
- 6.8 เลขานุการรองประธานรัฐสภา
- 6.9 เลขานุการประธานวุฒิสภา
- 6.10 เลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.11 เลขานุการรองประธานวุฒิสภา
- 6.12 เลขานุการรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.13 เลขานุการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

7. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่ากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

8. ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร

9. ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้หรืองบประมาณ ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นใดจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่ที่รายได้หรืองบประมาณที่ได้รับของแต่ละองค์กรท้องถิ่นนั้นๆ ว่ามีรายได้หรืองบประมาณตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษาหรือไม่ ในเรื่องนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้ดังต่อไปนี้ถือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 50 ล้านบาท
2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท
3. เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 200

ล้านบาท

4. เมืองพัทยา ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่าสองร้อยล้านบาท

โดยให้รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล เทศบาลเมืองและเมืองพัทยา หมายถึง รายได้ รวมเงินอุดหนุน เงินสะสมและเงินกู้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในปีงบประมาณที่ผ่านมา¹⁶²

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางเมืองพร้อมคู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินมี 2 ประเภท คือ

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่ง ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้แก่ ตำแหน่งดังต่อไปนี้

1. ประธานศาลฎีกา
2. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
3. ประธานศาลปกครองสูงสุด
4. อัยการสูงสุด
5. กรรมการเลือกตั้ง
6. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
8. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
9. รองประธานศาลฎีกา
10. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
11. หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร
12. ผู้พิพากษาในศาลฎีกา
13. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด
14. รองอัยการสูงสุด
15. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

¹⁶² ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2542 เรื่อง กำหนดเกณฑ์รายได้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ฉบับที่ 2) และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 เล่ม 117 ตอนที่ 93 ง.

2. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

เป็นกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้กำหนดว่า ตำแหน่งประเภทใดที่น่าจะเอื้อประโยชน์หรือล่อแหลมในการคอร์รัปชัน ก็จะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งเหล่านั้นยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ลักษณะ คือ

2.1 ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดเพิ่มเติมจากมาตรา 39¹⁶³ ได้แก่ ปลัดกระทรวงกลาโหม ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการและกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย ประธานรองประธานกรรมการและกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และเลขาธิการวุฒิสภา¹⁶⁴ โดยผู้ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.2 ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด นอกจากตำแหน่งที่ระบุไว้ในมาตรา 39 และ มาตรา 40 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.¹⁶⁵ กำหนด ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการนั้นต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาซึ่งอาจจะแตกต่างหรือเหมือนกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่เคยใช้อำนาจในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่กำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเลย

(2) กระบวนการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

1) ลักษณะทรัพย์สินและหนี้สินที่จะต้องยื่น

ต้องเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่จริงในวันที่ยื่น ไม่ว่าทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้นจะอยู่ต่างประเทศหรืออยู่ในความครอบครองของผู้ยื่น หรือคู่สมรส หรือบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือไม่ก็ตาม¹⁶⁶

¹⁶³ มาตรา 40, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 60.

¹⁶⁴ ประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรื่อง กำหนดตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน, เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542

¹⁶⁵ มาตรา 42 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁶⁶ มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2) เอกสารหลักฐานที่จะต้องยื่นพร้อมบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1. สำเนาเอกสารที่พิสูจน์ความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สิน
2. สำเนาแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีที่ผ่านมา
3. เอกสารประกอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน
4. ผู้ยื่นจะต้องลงลายมือชื่อในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและ

หนี้สินและในสำเนาหลักฐานที่ยื่นทุกหน้า¹⁶⁷

3) ระยะเวลาที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอยู่ด้วยกันสองประเภทดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเช่นกัน การยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลทั้งสองกลุ่มมีช่วงระยะเวลาการยื่นที่ไม่เหมือนกัน ต่อไปนี้

1. กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินรวม 4 ระยะเวลา ดังนี้

- 1.1 กรณีเข้ารับตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง
- 1.2 กรณีพ้นจากตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันพ้นจากตำแหน่ง
- 1.3 กรณีผู้ดำรงตำแหน่งตาย
 - 1.3.1 ตายระหว่างดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นบัญชีภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย
 - 1.3.2 ตายก่อนยื่นบัญชี ภายหลังจากพ้นจากการดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วันนับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย
- 1.4 ยื่นบัญชีภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วครบ 1 ปี

¹⁶⁷ มาตรา 33 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2. กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39¹⁶⁸ มาตรา 40¹⁶⁹ พร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ดังนี้

2.1 กรณีเข้ารับตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง

2.2 กรณีทุก 3 ปี ที่อยู่ในตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ดำรงตำแหน่งครบ 3 ปี

2.3 กรณีพ้นจากการดำรงตำแหน่ง

2.3.1 สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุในมาตรา 39 (2) (3) (5) (6) (7) (8) และ (10) ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วครบ 1 ปี

2.3.2 สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุในมาตรา 39 (1) (4) (9) (11) (12) (13) (14) และ (15) ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.4 กรณีผู้ดำรงตำแหน่งตาย

2.4.1 ตายระหว่างดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย

2.4.2 ตายก่อนยื่นบัญชีหลังพ้นจากการดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย

3. กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 42 พร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังนี้

3.1 ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ต่างกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในมาตรา 39 และมาตรา 40 ซึ่งบุคคลสองกลุ่มนั้นถูกกฎหมายบังคับระยะเวลาการยื่นบัญชีไว้ชัดเจนในมาตรา 33 และมาตรา 39

3.2 ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่ดำรงตำแหน่งครบทุก 5 ปี เฉพาะรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่เปลี่ยนแปลงไปจากที่ยื่นไว้เดิม

¹⁶⁸ มาตรา 39, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 57.

¹⁶⁹ มาตรา 40, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 60.

(3) ข้อกล่าวหากระทำความผิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ข้อกล่าวหาที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พ้นจากการดำรงตำแหน่ง และห้ามดำรงตำแหน่งเป็นเวลา 5 ปี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มี 3 ข้อกล่าวหา คือ

- 1) จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด
- 2) จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ
- 3) จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยการปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(4) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

การตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายกำหนดให้ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นงานที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องปฏิบัติตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารตามที่ผู้ยื่นบัญชีนำมายื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อทำการตรวจสอบว่าทรัพย์สินที่ระบุในบัญชีกับความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินเป็นจริงตามที่แสดงหรือไม่ ในทางปฏิบัติ ถ้ามีการตรวจพบว่า มีข้อผิดพลาดในการยื่นบัญชีทรัพย์สินหรือหนี้สินเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ใช่เกิดจากความจงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี หรือปกปิด หรือยื่นอันเป็นเท็จ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีหนังสือแจ้งให้ผู้ยื่นทำการแก้ไขให้ถูกต้อง เช่น ไม่ได้แจ้งบัญชีเงินฝาก ซึ่งมีเงินอยู่ในบัญชีเพียง 50 บาท เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเรื่องที่มีการกล่าวหา หรือกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่า การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้นเกิดจากความจงใจที่จะไม่ยื่น หรือยื่นอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ กรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งเก้าคน ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงเอง หรือจะตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนทำการแทน คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้ และกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงก็เป็นไปตามที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.5.1 เรื่องหลักทั่วไปของกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง เช่น กระบวนการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน องค์คณะของอนุกรรมการไต่สวน องค์ประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวน แจ้งคำสั่งแต่งตั้ง

คณะกรรมการได้ส่วนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ การคัดค้านคณะกรรมการได้ส่วน การแจ้งข้อกล่าวหา กระบวนการแก้ไขข้อกล่าวหา การทำสำนวนการได้ส่วน กระบวนการพิจารณาและลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นต้น

(5) ผลของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

องค์กรที่มีอำนาจตรวจสอบและวินิจฉัย ว่าการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เป็นการกระทำความผิดฐานจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงควรแจ้งให้ทราบหรือไม่ ได้แก่

1) คณะกรรมการ ป.ป.ช.

ถือเป็นองค์กรเบื้องต้นในการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ที่ต้องยื่นบัญชีดังกล่าว ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ทำการได้ส่วนข้อเท็จจริงแล้ว มีมติว่ามีมูลความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินย่อมมีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนี้

1. ถ้าผู้ถูกกล่าวหา เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด

2. ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 จะมีผลดังนี้¹⁷⁰

2.1 พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดยื่นบัญชี

2.2 พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ตรวจพบว่าจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือจงใจยื่นปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

2.3 ห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งในราชการเป็นเวลา 5 ปี นับจากวันที่พ้นจากตำแหน่ง

2) ศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นการวินิจฉัยชี้ขาด กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น ถ้าศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า การกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่มีมูลความผิด คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นอันตกไป ไม่ทำให้กระทบสิทธิของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาดว่า คดีมีมูลความผิดตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. วินิจฉัย ผู้ดำรง

¹⁷⁰ มาตรา 41 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ตำแหน่งทางการเมืองได้รับผลเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เช่นกัน คือ พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดขึ้นบัญชี หรือนับแต่วันที่ตรวจพบการขึ้นบัญชีอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นตำแหน่ง

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างของการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าคดีมีมูล ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 ดังนี้

ขั้นตอนในการดำเนินคดีระหว่างผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุไว้ในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 34 ในขณะนั้นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นยังมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำพิพากษา คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ถ้าศาลรัฐธรรมนูญเห็นด้วยกับมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ถูกกล่าวหาที่พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องขึ้นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือนับแต่วันที่ตรวจพบว่า ขึ้นบัญชีอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ข้อกล่าวหานั้นก็ป็นอันตกไป ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติในมาตรา 34 แล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นพ้นจากการดำรงตำแหน่งโดยอัตโนมัติ นับตั้งแต่วันที่ครบกำหนดให้ขึ้นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 41 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งใดในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี โดยถือว่ามติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นที่สุด ไม่ต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาด เหมือนกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3.5.5.2 การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

เป็นการตรวจสอบจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่ที่จะต้องยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งใน

มาตรา 39 เช่น ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎร อธิการสูงสุด ฯลฯ และตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ยื่นบัญชีตามมาตรา 40 เช่น ปลัดกระทรวงกลาโหม เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เลขาธิการวุฒิสภา ฯลฯ เป็นต้น และตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 42 ซึ่งในขณะนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังไม่ได้กำหนดว่าตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตำแหน่งใดบ้างที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน อีกทั้งหลักเกณฑ์วิธีการและระยะเวลาในการยื่นก็ยังไม่ได้กำหนดเช่นกัน การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จึงเป็นการตรวจสอบจากบัญชีที่ยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 วรรคสี่สอง บัญญัติว่า “ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ และวรรคสี่สาม บัญญัติว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่

การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติเป็นการตรวจสอบที่มุ่งเน้นไปที่จำนวนทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้นผิดปกติและหนี้สินลดลงผิดปกติต่างกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามที่กล่าวไว้ในข้อ 3.5.5.1 ซึ่งเน้นที่วิธีการว่ามีการยื่นหรือไม่ยื่นหรือยื่นเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ

ฉะนั้น องค์ประกอบในการตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จึงมีองค์ประกอบเดียวกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เช่น บุคคลที่มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 หรือกระบวนกรยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ได้แก่ ลักษณะทรัพย์สินและหนี้สินที่จะต้องยื่น เอกสารหลักฐานที่จะยื่นพร้อมบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและระยะเวลาในการยื่นบัญชีทรัพย์สิน รวมทั้งกระบวนกรได้สวนข้อเท็จจริง ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับการตรวจสอบการแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินในหัวข้อ 3.5.5.1 จะแตกต่างกันที่ผลอันเกิดจากการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวคือ ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะส่งเอกสารพร้อมรายงานการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุดเพื่อ

ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁷¹ แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ อัยการสูงสุดจะนำคดีฟ้องต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 80 (2) (3) หรือ (4) แล้วแต่กรณี แต่ถ้าเป็นเรื่องการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีหรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ถ้าศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับมติข้อมูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ไม่เกิดความเสียหายทางสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะเห็นด้วยกับมติข้อมูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงจะทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองและห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง¹⁷² แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดในเรื่องเดียวกันกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จงใจไม่ยื่นบัญชีหรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่ครบกำหนดให้ยื่นบัญชีหรือวันที่ตรวจพบการกระทำดังกล่าว และห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง¹⁷³

¹⁷¹ มาตรา 33 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

พ.ศ.2542

¹⁷² มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁷³ มาตรา 41 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3.6 เงินค่าตอบแทนพิเศษของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดเงินค่าตอบแทนพิเศษสำหรับข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช. ดังต่อไปนี้¹⁷⁴

ข้าราชการระดับ	1	เงินค่าตอบแทนพิเศษต่อเดือน	1,000	บาท
--- " ---	2	-----"-----	2,000	"
--- " ---	3	-----"-----	3,000	"
--- " ---	4	-----"-----	4,000	"
--- " ---	5	-----"-----	5,000	"
--- " ---	6	-----"-----	6,000	"
--- " ---	7	-----"-----	7,000	"
--- " ---	8	-----"-----	8,000	"
--- " ---	9	-----"-----	9,000	"
--- " ---	10	ขึ้น ไป -----"-----	10,000	"

ยกเว้นตำแหน่ง เลขานุการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มีบัญชีอัตราเงินตอบแทนพิเศษต่างหากจากบัญชีเงินค่าตอบแทนของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช.

¹⁷⁴ราชกิจจานุเบกษา,ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยเงินค่าตอบแทนพิเศษของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช. พ.ศ.2543, (เล่ม 117 ตอนที่ 63 ก.: 30 มิถุนายน 2543) น.16.